

ป่าชุมชน

รูปแบบการพัฒนา
และบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน

สำนักจัดการป่าชุมชน
กรมป่าไม้

แนวพระราชดำริและพระราชดำริส “ต้านป่าไม้”

แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล่าถึงแรงบันดาลใจในความสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง ป่า น้ำ ดิน ซึ่งโยงใยมีผลกระทบต่อกัน ตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ ว่า

“....อาจมีบางคนเข้าใจว่า ทำไมถึงสนใจเรื่องชลประทาน หรือเรื่องป่าไม้ จำได้เมื่ออายุ ๑๐ ขวบ ที่โรงเรียนมีครูคนหนึ่ง ซึ่งเดี๋ยวนี้ตายไปแล้ว สอนเรื่อง วิทยาศาสตร์ เรื่องการอนุรักษ์ดิน แล้วให้เขียนว่าภูเขาต้องมีป่า อย่างนั้นเมื่อดฝน ลงมาแล้วจะชะดินลงมาเร็ว ทำให้ไหลตามน้ำไป ไปทำความเสียหาย ดินหมดจาก ภูเขาเพราะไหลตามสายน้ำไป ก็เป็นหลักของป่าไม้ เรื่องการอนุรักษ์ดิน และเป็น หลักของชลประทานที่ว่า ถ้าเราไม่รักษาป่าไม้ข้างบน จะทำให้เดือดร้อนตลอด ตั้งแต่ดินภูเขาจะหมดไป กระทั่งการที่จะมีตะกอนลงมาในเขื่อน มีตะกอนลงมาใน แม่น้ำ ทำให้น้ำท่วมนี่นะ เรียนมาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ....”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้ โดยพยายามเปลี่ยนราษฎรจากสภาพผู้บุกรุกทำลายป่าให้กลายมาเป็นผู้อนุรักษ์ ทรัพยากรป่า ด้วยทรงตระหนักถึงการพึ่งพาของคนและป่า ดังนั้น ในการที่คนจะอยู่ ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน ทรงมีแนวพระราชดำริ ดังนี้

๑. จัดจำแนกความเหมาะสมการใช้ที่ดินตามลักษณะโครงสร้างของดิน การพัฒนาชุมชนต้องคำนึงถึงการจัดพื้นที่อย่างเหมาะสมแก่ราษฎร ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน พื้นที่ทำกินหรือพื้นที่เพาะปลูก และพื้นที่อนุรักษ์

๒. ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ โดยให้ราษฎรปลูกพืชเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย เพื่อจะได้พึ่งตนเองได้

๓. ส่งเสริมให้ราษฎรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่า และจัดการทรัพยากร ด้วยตนเอง นอกจากการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่ราษฎรเพื่อเพิ่มรายได้แล้ว ยังมีพระราชประสงค์ให้ราษฎรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่า ได้ทรงเสนอแนะ ให้ตั้ง "ป่าไม่หมูบ้าน" ขึ้นมา เพื่อให้ราษฎรเพาะต้นกล้าให้แก่ราชการ เป็นการเอื้อ ประโยชน์ต่อกัน

๔. ส่งเสริมการศึกษา เพื่อให้ราษฎรมีความรู้ เมื่อชาวบ้านมีการศึกษามีความรู กีย่อมเกิดความเข้าใจ เกิดสำนึกทางสังคม และสำนึกในทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นผลต่อเนื่องตามมา

๕. เสริมสร้างคุณธรรมและจิตสำนึก งานด้านอนุรักษ์ป่าไม้ และต้นน้ำลำธาร จะประสบผลดี มีความต่อเนื่อง และรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติไว้ได้อย่าง ยั่งยืนเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจิตสำนึกของชาวบ้านเป็นสำคัญ เพราะแม้ จะมีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ มากมายเพียงไร ทุ่มงบประมาณสักเท่าใด มีวิทยาการ มีระบบทันสมัยเพียงไร หากชาวบ้านในพื้นที่ไม่ร่วมมือ ไม่เห็นด้วย งานในพื้นที่นั้นก็ ย่อมยากที่จะประสบความสำเร็จ

“เป็นพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำอย่างไรจะให้ชาวบ้านไม่เห็นว่าเป็นศัตรูกับเขา ชาวบ้านโดยมากมักจะได้รับบุญคุณ แล้วก็บุกเข้าไปตัดป่า ตำรวจจะไปจับชาวบ้านซึ่งยากจนนี่ก็ลำบาก จะทำให้ศัตรูของประเทศไทยได้โอกาส จะทำอะไรดีที่สุดในที่สุดท่านก็คิดออก ท่านบอกว่า ถ้าชาวบ้านปลูกป่าเสียเอง ดูแลป่าเสียเอง เขาได้กิน ได้อยู่ มีความสุข ความเจริญในป่า เขาก็จะดูแลป่า ถึงได้เกิดโครงการปาร์กซ์น้ำ...”

เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๖

“ให้ความสำคัญกับราษฎรในพื้นที่ อันเป็นบุญแก่สำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ หากได้รับการส่งเสริมความรู้ และปลูกจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ สู่แนวทางการปลูกเอง ดูแลเอง และใช้เองอย่างเกิดผล”

เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๓๑

“ข้าพเจ้าอาจจะได้ทำหน้าที่เพื่อประชาชนมาแล้วหลายอย่าง แต่ถ้าข้าพเจ้าไม่สามารถทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของการรักษาป่าว่า ป่านี้ได้ช่วยพิทักษ์น้ำ และเก็บน้ำไว้ในดินเพื่อเรา ก็เหมือนกับข้าพเจ้าทำหน้าที่ยังไม่สมบูรณ์ ดังนั้น การที่ท่านทั้งหลายปลูกป่าเพื่อเป็นเกียรติแก่ข้าพเจ้า จึงเป็นสิ่งที่นำความปลาบปลื้มใจมาให้ข้าพเจ้าอย่างมาก”

เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๕

"การสร้างป่าที่สมบูรณ์ในเวลาเดียวกันก็ปล่อยสัตว์เข้าโดยอาศัยป่าร่วมกับคน น่าจะอยู่ด้วยกันได้ ขอแต่คนอย่ารังแกป่า ฉะนั้นในป่าเสื่อมโทรมเราจะสร้างป่าขึ้นใหม่ โดยจะให้คนไปอยู่และช่วยกันสร้างป่าขึ้นในเวลาเดียวกัน"

เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๕

"ข้าพเจ้าถือว่าวันนี้ เป็นวันที่เป็นมิ่งมหามงคล ที่ประเทศไทยได้มีประชาชนเป็นจำนวนมากที่อาสาที่จะปกป้องรักษาป่าในผืนแผ่นดินเรา อันที่จริงการปฏิญญารักษาป่านี้เป็นประโยชน์แก่พวกเราทุกๆ คน และลูกหลานของเราในอนาคต เพราะเมืองไทยไม่มีแหล่งน้ำจืดที่ไหนเลย นอกจากป่า ป่าเป็นแหล่งน้ำจืด ป่าเป็นที่เก็บขังน้ำบริสุทธิ์ สำหรับพวกเราได้ทำมาหากิน ได้บริโภค เชื่อว่าผืนดินของเรานี้ จะได้เป็นผืนดินที่เป็นประโยชน์ ให้ชีวิตของพวกเราอย่างแท้จริง ที่เราเป็นนักเกษตรกรรม กสิกรรม ถ้าขาดต้นไม้ ขาดป่า เราก็ขาดความชุ่มชื้น

ความชุ่มชื้นนี้หมายถึง ฝนตกต้องตามฤดูกาล ต้นไม้นี้เป็นของมีประโยชน์มาก เขาจะระเหยความชุ่มชื้นขึ้นไปบนท้องฟ้า ไปผสมกับส่วนประกอบในท้องฟ้า ทำให้มีฝนตกต้องตามฤดูกาล และเมื่อฝนฟ้าตกลงมา เขาก็จะเก็บน้ำไว้ที่ตัวต้นไม้ และก็ในรากทำให้เกิดน้ำใต้ดินที่สมบูรณ์ อย่างที่เวลาเราขุดน้ำที่ผืนดินเราก็ได้น้ำอย่างสมบูรณ์ แม้ว่าฝนจะแล้ง ไปชั่วระยะหนึ่ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าถือว่าเป็นนิมิตหมายที่คนไทยตื่นตัว รู้จักว่าน้ำเป็นส่วนสำคัญในโลก อันที่จริงแล้ว นักวิชาการทั่วโลกพูดว่า น้ำนี้เป็นของจำกัดในโลกนี้ไม่ว่าประเทศใดทั้งนั้น และต้นไม้เองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แผ่นดินชุ่มชื้น และก็ปัจจัยที่ทำให้ฝนฟ้าตก เดียวนี้ท่านทั้งหลาย คงจะได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่จะพูดว่า สมัยนี้ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้การเพาะปลูกลำบาก

ประเทศไทยเรามีชื่อเสียงมานานในฐานะที่เป็นประเทศที่สามารถผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารเลี้ยงตนเอง เรามีข้าวบริโภค เรามีอาหารต่างๆ เลี้ยงตัวเอง ซึ่งข้าพเจ้าอยากให้ท่านทั้งหลายทราบว่า ความสำเร็จอันนี้ไม่ใช่ของง่าย เดียวนี้ทั่วโลกหลายประเทศ หุุดการเป็นประเทศที่ผลิตอาหารเลี้ยงตัวเอง ต้องสั่งซื้อ ต้องนำมาจากประเทศต่าง ๆ ซึ่งทำให้การตัดสินใจของประเทศนั้นๆ ไม่เป็นอิสระเสรีภาพเท่าที่ควร

เพราะฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ถือว่าวันนี้เป็นวันที่นิมิตรดี ท่านทั้งหลาย ราษฎรของประเทศไทยลุกขึ้นมาร่วมกันรักษาทรัพยากรที่หายากที่สุดในโลก และไม่มีวันที่จะเพิ่มขึ้นในโลกนี้คือ น้ำ น้ำที่เป็นสายธารแห่งชีวิต น้ำที่เป็นผู้ชุบชีวิตเราตั้งแต่ก่อนเราเกิด เวลาที่เราอยู่ในท้องแม่ เราต้องลอยอยู่ในน้ำ เพื่อป้องกันการกระแทกกระเทือนที่จะเกิดมีแก่ชีวิตของพวกเรา ที่ยังเป็นเด็กเล็กๆ อยู่ เพราะฉะนั้นในการที่ท่านมีความปรารถนาดีที่จะพิทักษ์ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์

ข้าพเจ้าขออวยพร ให้ท่านทั้งหลาย ประสบความสำเร็จ สมดังประสงค์ทุกประการ ซึ่งความสำเร็จของท่าน หมายถึง ความสำเร็จของประเทศไทย และคนไทยในอนาคตนั่นเอง ซึ่งบัดนี้คนทั้งหลายไม่ทราบว่าที่เราตัดป่า เราทำลายแหล่งชีวิตของเรา ข้าพเจ้าจึงเลือกคำว่า "พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต"

เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๘

"ป่าทุกประเภทเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของคนเรา หากปราศจากป่าเสียแล้ว คนเราคงจะอยู่กันไม่ได้ จึงต้องรักษาป่าไว้เพื่อให้อยู่ด้วยกันได้ทั้งคนและป่า"

เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๓

“พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันจะเป็นป่า ป่าที่ถวายความจงรักภักดีต่อน้ำ
พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันจะสร้างป่า”

“ขอให้อยู่และทำมาหากินกันอย่างถูกต้อง ไม่ทำลายซึ่งกันและกัน และขอให้
รู้จักรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรให้อยู่ต่อไปถึงลูกหลาน”

“ขอให้สร้างป่าโดยมีคนอาศัยอยู่ด้วย โดยไม่ทำลายป่า คือต้องช่วยเขา
เหล่านั้นจริงๆ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร เช่น มีที่ดินทำกิน มีน้ำ ให้การศึกษา
ส่งเสริมงานศิลปาชีพต่างๆ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อเขาอยู่ได้แล้ว เขาจะได้ช่วยดูแลป่า”

เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๕

“เมื่อป่าหมดไปคนเราก็จะอยู่ไม่ได้ คนกับป่าจึงจะต้องอยู่ด้วยกัน คือคนคอย
ดูแลรักษาป่า และป่าก็จะอำนวยประโยชน์ให้แก่คน เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
และกัน”

เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๖

พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

“ป่าไม้เหมือนซูเปอร์มาเก็ตชาวบ้านต้องการอะไรก็ไปเอาในป่านั้น มีปัจจัย ๔
คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ล้วนหาได้จากป่าทั้งสิ้น
แต่การรักษาป่าและทรัพยากรต่างๆ มีความหลากหลาย ฉะนั้นวิธีการที่จะนำไปสู่
ความยั่งยืนได้ คือ การให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากธรรมชาติรอบตัว
มีความรู้ความเข้าใจ เกิดความรักความผูกพัน และหวงแหนในทรัพยากรของตนเอง
สร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบให้แก่ชุมชน”

เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๗

ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานเปิดงานสัมมนาวิชาการ “รักษป่านาน”

คำนำ

เอกสารเผยแพร่ “ป่าชุมชน รูปแบบการพัฒนาและบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน” จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้ ตั้งแต่นิยามความหมาย “ป่าชุมชน” แนวคิดและหลักการดำเนินงานป่าชุมชน วิวัฒนาการงานด้านป่าชุมชน การดำเนินงานด้านการป่าชุมชนของกรมป่าไม้ ตั้งแต่ขั้นตอนกระบวนการจัดทำโครงการป่าชุมชน การขออนุญาตจัดทำโครงการป่าชุมชน กิจกรรมการดำเนินงานด้านป่าชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว โครงการศูนย์การเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก กิจกรรมพัฒนาป่าไม้ร่วมกับองค์กรและเครือข่ายแบบบูรณาการ กิจกรรมพัฒนาป่าชุมชนเมืองเพื่อลดสภาวะโลกร้อน กิจกรรมพัฒนาวนศาสตร์ชุมชน โครงการความร่วมมือกับภาคเอกชน เป็นต้น ตลอดจนระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานรับผิดชอบด้านป่าชุมชนทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อการติดต่อ และประสานงาน

สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารเผยแพร่ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานด้านป่าชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาป่าไม้ในอีกมิติหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาป่าไม้แบบยั่งยืนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักจัดการป่าชุมชน

กรมป่าไม้

๒๕๕๗

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ นิยามความหมาย “ป่าชุมชน”	๑
บทที่ ๒ แนวคิดและหลักการดำเนินงานป่าชุมชน	๑๕
บทที่ ๓ วิวัฒนาการด้านป่าชุมชน	๔๑
บทที่ ๔ การดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้	๗๗
บทที่ ๕ ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๑๐๓
บทที่ ๖ หน่วยงานรับผิดชอบ	๑๑๓
เอกสารอ้างอิง	๑๑๙

บทที่ ๑

นิยามความหมาย “ป่าชุมชน”

ความหมายป่าชุมชน

คำว่า **ป่าชุมชน** ได้มีผู้ให้นิยามความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

FAO (๑๙๘๗) ให้ความหมายของกิจกรรมป่าชุมชน คือ กิจกรรมป่าไม้ใดๆก็ตามที่ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การปลูกป่า หรือการจัดการป่าประจำหมู่บ้านในท้องถิ่น ซึ่งขาดแคลนไม้ใช้สอยหรือของป่า จนกระทั่งถึงการปลูกต้นไม้ในไร่นา หรือสวนปารายย่อย (Farm forestry) เพื่อขายไม้เป็นไม้รายได้ รวมถึงกิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้วัสดุป่าไม้เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หรือกิจการป่าไม้ที่ชุมชนได้รับผลตอบแทนเพียงเป็นค่าจ้างแรงงานเท่านั้น กิจกรรมป่าชุมชนยังรวมถึงกิจกรรมอื่นของรัฐที่กระตุ้นหรือช่วยเหลือกิจการป่าไม้ท้องถิ่น

อำนาจ (๒๕๒๘) กล่าวว่า **ป่าชุมชน** หมายถึง ป่าไม้ธรรมชาติ หรือป่าที่สร้างขึ้น เพื่อให้ประชาชนในชุมชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน เพื่อยกระดับรายได้ให้กับประชาชนนั้นได้ประโยชน์ร่วมกัน สถานที่ที่จะสร้างป่าชุมชนควรเป็นที่ดินสาธารณะ การเลือกพืชพรรณที่จะปลูกในป่าชุมชนควรเป็นไม้โตเร็ว เพื่อที่จะให้ได้ผลเร็ว เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ประชาชนแรงงานที่ใช้ในการปลูกป่าควรเป็นชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความสำนึกในการเป็นเจ้าของ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ให้คนละบุคคลหรืออาจจะเป็นกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้แบ่งประโยชน์

กรมป่าไม้ (๒๕๓๑) ให้ความหมายป่าชุมชนว่า เป็นป่าซึ่งประชาชน กลุ่มประชาชน หรือสถาบันในชุมชนได้ร่วมกันรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชนนั้น และในความหมายเฉพาะคือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ ที่นำองค์ประกอบของความต้องการของประชาชน และประชาชนผู้รับประโยชน์เข้ามาร่วมในชุมชนนั้น

สมศักดิ์ (๒๕๓๒) ให้นิยามว่า ป่าชุมชน คือ กิจกรรมป่าไม้ที่ประชาชนมีส่วนร่วมและเพื่อประโยชน์ของประชาชน

คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน (๒๕๓๓) ให้ความหมายของป่าชุมชนว่า เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของวนศาสตร์ชุมชน ซึ่งหมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่ได้จัดแบ่ง หรือกำหนดไว้ให้เป็นชุมชน มีการจัดการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและถาวรตามกฎหมายเกณฑ์ที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสำคัญ

โกมล (๒๕๓๗) กล่าวว่า ป่าชุมชน คือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ ที่นำเอาความต้องการที่พึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการ และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่อง

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (๒๕๓๔) กล่าวว่า ป่าชุมชน คือ พื้นที่ซึ่งรัฐได้กำหนดไว้ให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ทางด้านป่าไม้ตามวัตถุประสงค์แห่งชุมชนนั้น โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่องและถาวร

เสน่ห์ จามริก และคณะ (๒๕๓๖) “ป่าชุมชน” เป็นขบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศน์แห่งหนึ่ง เพื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรม และความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

กรมป่าไม้ (๒๕๕๓) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญของป่าชุมชน อย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑) มีพื้นที่สำหรับให้ราษฎรในชุมชนจัดการ หรือได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ร่วมจัดการในกิจกรรมด้านป่าไม้ เพื่อประโยชน์ของราษฎรในชุมชน

๒) มีราษฎรในชุมชนเข้าไปจัดการ (นอกพื้นที่ป่าไม้) หรือได้รับอนุญาตให้ร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่จัดการ (ในพื้นที่ป่าไม้) อย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ของราษฎรในชุมชน

๓) มีการรับประโยชน์จากป่าสนองกับความต้องการของราษฎรในชุมชนตามหลักการของความยั่งยืน ซึ่งอาจสอดคล้องกับวิถีชีวิตของราษฎรในชุมชนนั้นๆ ด้วย

และได้ให้ความหมายว่า “ป่าชุมชน หมายถึง ที่ดิน และ/หรือ ที่ดินป่าไม้ที่ชุมชนได้ดำเนินการ หรือได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ดำเนินการร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จัดการกิจการงานด้านป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ และแผนงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้นด้วย การจัดการหรือดำเนินการดังกล่าว ก็เพื่อการอนุรักษ์ และให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน”

หรืออาจจะให้คำจำกัดความเป็นภาษาอังกฤษว่า

Community Forest means land and/or forestland which is legally permitted for the community together with forestry officer to participate in continuously managing forestry activities under the relevant laws and regulations. They also can set up their own policies which may be concerned with culture, beliefs, religious and other traditions. This management aims to provide sustainable forest use for the community.

ซึ่งจากความหมายดังกล่าวจะพบว่ามีความสำคัญ (Key word) ที่เป็นองค์ประกอบหลายคำ คือ ที่ดิน/ที่ดินป่าไม้ ชุมชน การอนุญาตตามกฎหมาย การดำเนินการร่วมกัน การจัดการกิจการงานด้านป่าไม้ ความต่อเนื่อง การใช้ประโยชน์โดยชุมชน ความยั่งยืน ซึ่งอาจจะอธิบายคำหลักเหล่านี้ได้ เช่น

๑. **ที่ดิน** หมายถึง ที่ดินนอกพื้นที่ป่าไม้ เช่น

- ก. ที่ดินสาธารณประโยชน์
- ข. ที่ดินเอกชน
- ค. ที่ดินของวัด, โรงเรียน, สองข้างทาง
- ง. ที่ดินของส่วนราชการต่างๆ เป็นต้น

ซึ่งที่ดินดังกล่าวข้างต้นจะต้องได้รับอนุญาตให้ใช้จากผู้มีสิทธิด้วย

๒. **ที่ดินป่าไม้** หมายถึง ที่ดิน ที่ในเขตป่าไม้ เขตป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดินในเขตป่า ต้องได้รับอนุญาต

- ก. ที่ดินป่าตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔
- ข. ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

เส้นทางศึกษารวมชาติป่าชุมชนดอนเจ้าปู่
สนับสนุนโดย ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนศาสตร์ชุมชนที่ 8
สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้

๓. **ชุมชน** หมายถึง ชุมชนที่มีราษฎรร่วมบริหารจัดการ ดูแล และรับประโยชน์จากป่าชุมชนนั้นๆ

๔. **การอนุญาตตามกฎหมาย** หมายถึง มีการขอจัดตั้งป่าชุมชนตามแนวทาง และได้รับอนุญาตจากผู้มีอำนาจ (กรมป่าไม้) ตามกฎ ระเบียบ ที่กำกับ ดูแล พื้นที่นั้นๆ

๕. **การดำเนินการร่วมกัน** หมายถึง ราษฎรในชุมชน องค์กรต่างๆ และหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น ร่วมกันบริหารจัดการป่าไม้ในรูปแบบการมีส่วนร่วม

๖. **การจัดการกิจการงานด้านป่าไม้** หมายถึง การควบคุม ดูแล รักษา บำรุงป่า รวมถึงการป้องกัน และปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นด้วย

๗. **ความต่อเนื่อง** หมายถึง การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สม่ำเสมอ ระยะเวลา ไม่ขาดตอน

๘. **การใช้ประโยชน์โดยชุมชน** หมายถึง ราษฎรในชุมชนใช้ประโยชน์ตามกติกาที่ชุมชนร่วมกันกำหนด โดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้อง

๙. **ความยั่งยืน** หมายถึง ป่าไม้เหล่านั้นยังคงเป็นป่าไม้ และสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับราษฎรในชุมชนได้ต่อเนื่อง เต็มประสิทธิภาพตลอดไป โดยไม่เสียหายหรือถูกเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

“ซึ่งคำหลักที่ได้กล่าวมานี้จะเป็นตัวชี้ให้ทราบว่าพื้นที่นั้นๆ เป็นป่าชุมชนหรือไม่”

ดังนั้น **ป่าชุมชน** จึงหมายถึง ป่าธรรมชาติหรือป่าปลูก ที่เกิดจากความต้องการ ความสนใจ และความพยายามของชุมชน ที่มีความตระหนักในความสำคัญและคุณค่าของป่า ว่ามีความสำคัญต่อชีวิตของคนในชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ มีการคุ้มครองและดูแล ตลอดจนกลไกในการจัดการ บริหารป่าชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณีของชุมชน โดยยืนอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและ ความเป็นธรรมในการกระจายประโยชน์ มีผู้นำหรือผู้ประสานทำให้เกิดกระบวนการ ทำงานของชุมชนเป็นรูปแบบองค์กร ชุมชน หรือองค์กรชาวบ้านเพื่อรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน เพื่อให้การดำเนินงาน ขององค์กรชุมชน จัดการป่าชุมชน บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้ (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓)

ประเภทของป่าชุมชน

ป่าชุมชนได้มีวิวัฒนาการในประเทศไทยมานานแล้ว ทั้งในส่วนของประชาชนที่ได้มีวิธีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ เพื่อประโยชน์ของชุมชนในรูปแบบต่างๆ และทั้งในส่วนของหน่วยงานของรัฐที่ได้มีการส่งเสริม และจัดพื้นที่ให้ประชาชนเพื่อการใช้ประโยชน์ส่วนรวม ทำให้สามารถแบ่งประเภทของป่าชุมชนออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ **ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม** คือ ป่าชุมชนที่ประชาชนได้มีการดูแลรักษามาแต่เดิมตามวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น และ**ป่าชุมชนแบบพัฒนา** คือ ป่าชุมชนที่ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้จัดตั้งขึ้น เพื่อประโยชน์ของชุมชนตามนโยบายของรัฐบาลในช่วงต่างๆ (กรมป่าไม้, ๒๕๓๗)

รูปแบบป่าชุมชน

โดยในกรณีป่าชุมชนที่ดำเนินการในพื้นที่ป่าไม้ เมื่อพิจารณาสถานภาพสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ป่าชุมชนที่เป็นทางการ คือ ได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ดำเนินการร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จัดการกิจการงานด้านป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ และแผนงานที่เกี่ยวข้อง และป่าชุมชนที่ไม่เป็นทางการ คือ ยังไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย

รูปแบบของป่าชุมชนตามวัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์ของชุมชนสามารถจำแนกได้ ๓ รูปแบบ (กรมป่าไม้, ๒๕๓๗) ดังนี้

๑. ป่าชุมชนแบบอนุรักษ์

เป็นรูปแบบการดำเนินงานชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ และอื่นๆ การป้องกันภัยธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อและประเพณีในท้องถิ่นส่วนใหญ่ เป็นป่าธรรมชาติ และในบางพื้นที่พบว่าเป็นป่าปลูก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งชับน้ำ

สำหรับอุปโภค บริโภค และการเกษตร เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ หรือประกอบพิธีกรรมตามประเพณีและความเชื่อ แหล่งนันทนาการ และในบางครั้งยังมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะผลพลอยได้ คือ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ สมุนไพร ของป่าไม้พื้น และเพื่อใช้สอย ลักษณะของป่าชุมชนแบบอนุรักษ์นี้ได้แก่ ป่าชับน้ำ ป่าไร่ นา ป่าปุดา ป่าช้า วัดป่า ป่าอภัยทาน ป่าโรงเรียน และป่าในเมือง

โครงการป่าชุมชน บ้านตะเกราทอง

ในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติ ป่ากะเจด-ป่าเท-ป่าแก่ง
บ้านตะเกราทอง ตำบลบ้านแดง
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
เนื้อที่ ๒,๕๐๐ ไร่

ระยะเวลาดำเนินการ
ตั้งแต่วันที่ 9 เดือน เมษายน พ.ศ. 2556
ถึงวันที่ 30 เดือน กันยายน พ.ศ. 2560

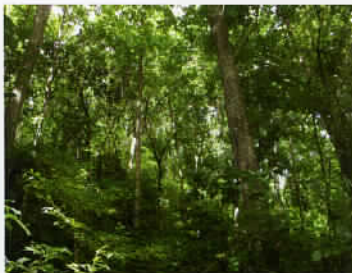
โดย สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้
สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๙ (ชลบุรี)

บทที่ ๒

แนวคิดและหลักการ ดำเนินงานด้านป่าชุมชน

แนวคิดในอดีต

แนวคิดในอดีตเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ แร่ธาตุ หรือป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ คือ สมบัติของพระเจ้าแผ่นดิน หรือของประเทศ ดังนั้น การจัดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา กระจายการใช้ประโยชน์ทรัพยากร จึงขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำหนด และให้ข้าราชการซึ่งเป็นกลไกของภาครัฐ เป็นผู้ดำเนินการจัดการทรัพยากรตามกฎหมาย ในลักษณะตัวแทนที่มีอำนาจเต็มที (กรมป่าไม้, ๒๕๔๑)

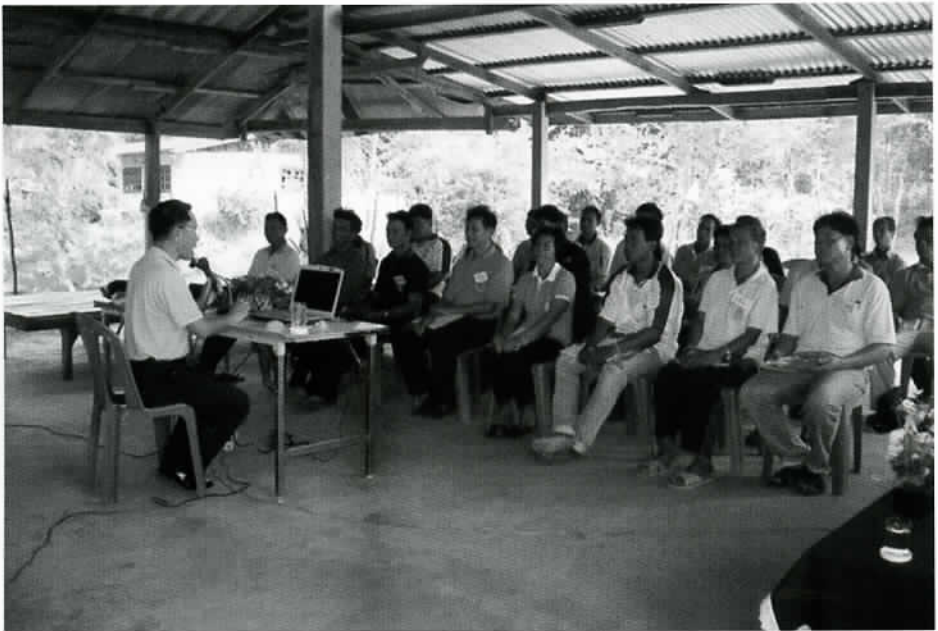
สภาพปัญหา

ผลจากการพัฒนาประเทศและการขยายตัวทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการใช้ทรัพยากรต่างๆ เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตจำนวนมาก โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกใช้เกินกว่าศักยภาพ มีการบุกรุกแผ้วถางเปลี่ยนพื้นที่ป่าไม้เป็นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ทำให้สูญเสียป่าไม้อย่างถาวรเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรอื่นๆ เช่น ทำให้ขาดแคลนน้ำ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ในขณะที่ราษฎรในชนบทไทยจำนวนมากดำรงชีพด้วยการอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ ส่งผลให้ราษฎรดังกล่าวที่พึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้และมีอาชีพหลักด้านเกษตรกรรมทำการเกษตรไม่ได้ผล ผลผลิตตกต่ำ คุณภาพชีวิตไม่ดี ส่งผลให้สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน สาเหตุจากการบุกรุกป่าเพิ่มมากขึ้นยังก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงและบ่อยครั้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ปฏิบัติงานด้านป่าไม้กับราษฎรที่ต้องอาศัยทรัพยากรป่าไม้ในการยังชีพจนสังคมขาดความสงบสุข (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓)

แนวทางการแก้ไข

จากปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้ดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของการมีส่วนร่วม (Public Participation) หรือ "แนวทางประชารัฐ" เปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินการจากเดิมที่ให้รัฐมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว เป็นการกระจายอำนาจโดยให้ราษฎรและองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นไปตามหลักการธรรมาภิบาลที่เปิดเผย โปร่งใส เท่าเทียมกัน เป็นประชาธิปไตย และเน้นที่ประชาชนเป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายในการคุ้มครองดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ (Local Development Foundation, ๑๙๙๙)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นฉบับแรกที่บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ส่วนที่เป็นประโยชน์ของรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช ๒๕๕๐ ต่อการดำเนินงานป่าชุมชน ก็เพราะเป็นรัฐธรรมนูญที่มีหมวดที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย เป็นบทบัญญัติที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ ที่ราษฎรในชุมชนได้รับการยอมรับทางกฎหมาย ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานป่าชุมชน อันถือได้ว่าเป็นช่องทางที่ภาครัฐและกรมป่าไม้เห็นว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ราษฎรในชุมชนทุกชุมชนในประเทศไทยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าไม้อย่างยอมรับได้ รูปแบบการจัดการป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมระหว่างพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายกับราษฎรในชุมชนจึงเกิดขึ้นในรูปแบบป่าชุมชน

บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พบว่ามีบทบัญญัติบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป่าชุมชน ในที่นี้ได้นำบางส่วนมาให้พิจารณาศึกษา ดังนี้

มาตรา ๔๖ บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๖ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ...

มาตรา ๖๙ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักผ่อน และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๗๙ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ สงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

ซึ่งกรมป่าไม้ในฐานะหน่วยงานภาครัฐ ได้ตอบสนองต่อบทบาทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๗๙ ดังกล่าว และหลายส่วนในมาตราอื่นๆ ตามที่ได้กล่าวในข้างต้น โดยได้นำบทบัญญัติไปแปลงสู่การปฏิบัติเป็นแผนงานของกรมป่าไม้ในเรื่องการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ หรือที่เรียกว่า "การดำเนินงานป่าชุมชน" ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้บังคับใช้เป็นต้นมา (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓)

ดังนั้น ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นมา การดำเนินงานป่าชุมชนของกรมป่าไม้ มีหลักการและมีความชัดเจนในการยอมรับการใช้สิทธิของราษฎรในชุมชนและการอาศัยฐานอำนาจทางกฎหมายของภาครัฐในการดำเนินงาน โดยเริ่มจากการอ้างอิงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ ที่ได้บัญญัติ เกี่ยวกับสิทธิชุมชน หน้าที่ของชนชาวไทยและแนวนโยบายด้านที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับการบัญญัติไว้ใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ทำให้การดำเนินงานป่าชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้ จะมีก็แต่เรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดต่อไป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บางมาตราเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป่าชุมชน ดังนี้

มาตรา ๖๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีวิอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม...

มาตรา ๗๓ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พิทักษ์ปกป้องและ สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๘๕ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

(๒) กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและ ดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

(๓) จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(๔) จัดให้แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

(๕) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน

แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับ “ป่าชุมชน” จัดเป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ปัจจุบันมีการดำเนินงานทางด้านนี้อย่างกว้างขวาง

กรมป่าไม้ (๒๕๓๗) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับ “ป่าชุมชน” คือแนวความคิดในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้เพื่อให้ป่าชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความขัดแย้งระหว่างคนกับป่าไม้ และคนกับคนด้วยตนเอง ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตอย่างสมดุล และยั่งยืน ด้วยการวางรากฐานการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการป่าไม้และการเกษตร การอยู่อาศัยอย่างเหมาะสมกลมกลืน รวมทั้งการผสมผสานการผลิตด้านการเกษตรและการป่าไม้ในพื้นที่เดียวกันในรูปแบบของระบบวนเกษตรที่ผสมผสานวิถีชีวิตของชนบทที่สงบสุขอย่างแท้จริง

กรมป่าไม้ (๒๕๕๔) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนว่า รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ได้ให้ความสำคัญต่อผู้รับประโยชน์ที่ใกล้ชิดป่าที่สุด ซึ่งพึงพิงและอาศัยอยู่กับแหล่งป่าไม้ ให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาป่าที่ใกล้ๆ หมู่บ้าน เพื่อผลประโยชน์ของตน แนวความคิดดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดรูปแบบการจัดการป่าในพื้นที่ขนาดเล็กที่เรียกว่า ป่าชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนตามกรอบแผนแม่บทการพัฒนาป่าชุมชน (ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) ดังนี้

๑. ป่าชุมชนเป็นป่าที่ได้รับการฟื้นฟูและจัดการโดยชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่าได้อย่างยั่งยืน และตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน รวมทั้งเพื่อรักษาระบบนิเวศของป่า ตามกฎเกณฑ์ของชุมชนที่กำหนด

๒. ชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาป่าไม้ทุกรูปแบบ เพราะคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีวัฒนธรรมและความเชื่อถือร่วมกัน ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการสร้างสำนึกของชุมชนบนพื้นฐานของความคิดเดียวกัน และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. องค์กรชุมชนคือกลไกในการจัดการป่าชุมชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยการหามาตรการและออกกฎระเบียบต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อรองรับการจัดการของชุมชนเอง

๔. การดำเนินงานร่วมกันระหว่างประชาชนและภาครัฐจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาแบบประชารัฐ

กรอบแนวคิดป่าชุมชนช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๔ คือ “ป่ายั่งยืน ประชาชนได้รับประโยชน์” เป็นการน้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ประชาชนที่อาศัยใกล้บริเวณป่า ได้มีโอกาสพึ่งพิงอาหารจากป่าเพื่อการดำรงชีพ เป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน ทั้งยังอาจสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้อีกด้วย และในขณะเดียวกันชุมชนจะช่วยป้องกันดูแลฟื้นฟูป่า โดยการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างสมดุลและยั่งยืน

หลักการดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้

การดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้ เป็นการจัดการป่าไม้ในรูปแบบส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ ดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยสร้างเป็นเครือข่ายป่าชุมชน เพื่อร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุนความรู้ทางวิชาการ และเทคนิควิธีการในการ ดำเนินการให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามระเบียบกฎหมาย โดยกระบวนการดำเนินงาน มีขั้นตอน ดังนี้

ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับโครงการ
ป่าชุมชนบ้านแม่มง (ป่าห้วยไผ่เงิน) จ. เชียงราย

๑. การส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างถูกต้อง

๒. จัดฝึกอบรมตัวแทนหรือผู้นำชุมชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานจัดการป่าชุมชน รวมถึงขั้นตอนและระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ตัวแทนชุมชนนำไปถ่ายทอดต่อไป

๓. การสำรวจและรวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งจะดำเนินการคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อมและต้องการจะเข้าร่วมโครงการ โดยจะทำการสำรวจสภาพพื้นที่ป่า หาค่าพิกัดพื้นที่ และข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเป้าหมาย

พื้นที่จัดทำโครงการป่าชุมชน

๔. การจัดทำโครงการป่าชุมชน โดยชุมชนร่วมกันเขียนโครงการป่าชุมชนตามแนวทางที่กรมป่าไม้กำหนดเพื่อขออนุมัติจัดตั้งป่าชุมชน

๕. เมื่อได้รับการอนุมัติโครงการป่าชุมชนจากกรมป่าไม้ กรมป่าไม้จะพิจารณาให้การสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการบริหารจัดการป่าและการพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้ โดยจะสนับสนุนงบประมาณเงินอุดหนุนให้กับชุมชนสำหรับดำเนินงานต่อไป

ยุทธศาสตร์และตัวชี้วัดด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้

การบริหารจัดการป่าชุมชนจะเชื่อมโยงกับประเด็นยุทธศาสตร์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ป่าไม้ และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภท ที่ดิน ป่าไม้ และสัตว์ป่า ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลยุทธ์กรมป่าไม้ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ การอนุรักษ์ ป่าไม้ ป่าชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรป่าไม้ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายหลัก "ป่ายั่งยืน ประชาชนได้รับประโยชน์"

อดีต ปี ๒๕๑๗

ปัจจุบัน ปี ๒๕๕๕

ตัวชี้วัดหลักในการดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้ วัดจากความสำเร็จของการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งตามแนวทางของกรมป่าไม้ กล่าวคือ การที่กรมป่าไม้ได้ดำเนินการส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านเป้าหมายเข้ามาร่วมจัดตั้งป่าชุมชนกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้แล้ว ราษฎรในหมู่บ้านที่ได้รับการส่งเสริมมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าชุมชน โดยการจัดทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการป่าและการพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้

เป็นสมุนไพร

กรมป่าไม้ (๒๕๕๔) ได้อธิบายยุทธวิธีที่สำคัญของการดำเนินงานป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ มี ๓ ประการ ได้แก่

๑. เป็นความคิดริเริ่มของชุมชน

งานป่าชุมชนจะต้องเกิดจากความคิดริเริ่มของชุมชน เพราะประชาชนในชนบทเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาป่าไม้ระดับท้องถิ่นของตนเอง โดยปกติแล้วประชาชนในชนบทมีความพร้อมที่จะรับรู้ข่าวสารและมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง และกลุ่มสมาชิกของชุมชนด้วยกัน โดยมีตัวอย่างให้บุคคลหรือองค์กรภายนอกเข้ามาจัดตั้งองค์กรดังกล่าวจะเห็นตัวอย่างได้จากการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝายทำการอนุรักษ์ป่า มีการกำหนดขอบเขตป่าที่จะรักษา กำหนดกฎเกณฑ์บทลงโทษ เป็นการจัดการระหว่างสมาชิกของชุมชนด้วยตนเอง

ความคิดริเริ่มที่มาจากภายนอกมักจะไม่ค่อยตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน และมักจะไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วย อย่างไรก็ตาม ในบางท้องถิ่น ชุมชนยังมีความลังเลและมีความเต็มใจที่จะออกความคิดริเริ่มจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าไปทำความคิดและกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความเคลื่อนไหว โดยวิธีการรวมกลุ่ม และให้การศึกษาแก่ชุมชนอันเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความคิดริเริ่มซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานต่อไป

๒. เป็นความร่วมมือของประชาชนในชุมชน

งานป่าชุมชนนอกจากเป็นความคิดริเริ่มของชุมชนแล้ว ประชาชนจะต้องให้ความร่วมมือด้วย โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งมี ๕ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๒.๑ การมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและความต้องการให้มีป่าชุมชนของท้องถิ่น เป็นขั้นตอนแรกซึ่งนับว่ามีความสำคัญที่สุด ประชาชนจะต้องตระหนักถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริง จึงจะทำให้เข้าใจและมองเห็นความสำคัญของกิจกรรมและให้ความร่วมมือในขั้นต่อไป

๒.๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน ในขั้นนี้ประชาชนต้องร่วมมือกันวางแผนการดำเนินงานโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนแรกมากำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่จะทำการวางแผน การระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๒.๓ การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการดำเนินงาน เป็นการนำแผนงานที่วางไว้มาปฏิบัติ ในขั้นนี้ประชาชนจะได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม เรียนรู้การดำเนินงานอย่างใกล้ชิด รวมทั้งเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของในผลงานที่จะเกิดขึ้นด้วย

๒.๔ การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุม ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุมการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ตามแผนงานที่วางไว้ เช่น การเพาะชำกล้าไม้ การปลูกป่า เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของผลงาน ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานอันจะได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที

๒.๕ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน ในขั้นตอนนี้ประชาชนได้ทราบว่าการดำเนินงานที่ทำนั้นได้รับผลสำเร็จอย่างไร สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

๒.๖ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการร่วมกันดูแลป่าชุมชน ในการฟังฟังป่าชุมชนด้านการเก็บหาพืชอาหารป่า พืชสมุนไพร และไม้ใช้สอย อย่างยั่งยืน ตลอดจนได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมจากป่าในด้านแหล่งน้ำ การช่วยรักษาสมดุลของธรรมชาติ

๓. ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

ในการดำเนินงานป่าชุมชนนั้นถึงแม้ประชาชนจะมีความกระตือรือร้นถึงขนาดเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังดังกล่าวแล้ว การสนับสนุนจากภายนอกชุมชนทั้งจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ตามความจำเป็นหรือตามที่ได้รับคำร้องขอจากประชาชนอีกทางหนึ่ง จะช่วยให้การดำเนินงานป่าชุมชนบรรลุผลสำเร็จได้ดีขึ้น การสนับสนุนดังกล่าวเป็นการสนับสนุนแก่องค์กรประชาชนเพื่อให้เป็นแกนนำในการดำเนินงานต่อไป การสนับสนุนจากภายนอกชุมชนที่สำคัญ มีดังนี้

๓.๑ การสนับสนุนด้านความรู้ ได้แก่

๓.๑.๑. ความรู้ในด้านการบริหารองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกขององค์กรประชาชนทุกคนรู้และเข้าใจในวิธีการทำงานขององค์กร ซึ่งมีระเบียบแบบแผนมีขั้นตอนต่างๆ มีการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานต่างๆ รวมทั้งมีการควบคุมกันเองภายในองค์กร อันจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน จัดการรายได้ และแบ่งสรรผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกขององค์กรได้

๓.๑.๒. ความรู้ในด้านวิชาการและเทคโนโลยีทางการป่าไม้ ในการดำเนินงานป่าชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าประชาชนในชนบทจะมีความใกล้ชิดและผูกพันอยู่กับป่า มีพื้นฐานภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการป่า แต่ก็ควรให้องค์กรประชาชนและประชาชนในชนบทได้มีความรู้ด้านป่าไม้แผนใหม่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้มีการจัดการป่าชุมชนที่ได้ผลผลิตจากป่าอย่างถาวรยิ่งขึ้นต่อไป หรือในกรณีที่มีการปลูกป่าขึ้นใหม่ เทคนิคทางด้านป่าไม้บางอย่างเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรประชาชนจำเป็นจะต้องเรียนรู้

การสนับสนุนด้านความรู้ทั้ง ๒ ด้านข้างต้นสามารถทำได้หลายประการ เช่น การฝึกอบรม การดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ ฯลฯ

๓.๒ การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น

ในการดำเนินงานป่าชุมชน จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์บางประการ เช่น การปลูกป่าชุมชนขึ้นมาใหม่ ซึ่งในกระบวนการปลูกป่าของบางกิจกรรม ในระยะแรกต้องใช้วัสดุ ได้แก่ บัวรดน้ำปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สำหรับการเพาะชำกล้าไม้ หรือในกรณีรักษาป่า ซึ่งต้องมีการป้องกันไฟป่า หน่วยงานภายนอกสามารถสนับสนุนเครื่องมือดับเพลิง ให้ยี่มรดแทรกเตอร์ไถพื้นที่ หรือทำแนวกันไฟ เป็นต้น

สนับสนุนอุปกรณ์ดับไฟป่า ให้แก่ชุมชนป่าชุมชนบ้านเขาลึก จ.เพชรบูรณ์

๓.๓ การสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านป่าไม้

การให้การสนับสนุนจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านป่าไม้นี้เหมาะสำหรับการปลูกป่าชุมชนแบบหวังผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ในระยะแรกอาจสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งจำนวนหนึ่ง เมื่อองค์กรประชาชนมีรายได้จากการขายผลผลิตไม้จากป่าชุมชนก็นำรายได้ดังกล่าวเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยส่วนหนึ่งเพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนใช้จ่ายเกี่ยวกับการบำรุงรักษาป่าและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อรักษาและขยายพื้นที่ป่าชุมชนให้เพิ่มขึ้นและคงอยู่ตลอดไป และอีกส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในกิจการของหมู่บ้านหรือสภาตำบลต่อไป

สรุป...บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ในมาตราที่ได้นำมาแสดงไว้ข้างต้นนี้ เป็นส่วนของกฎหมายที่เป็นหลักที่รับรองสิทธิราษฎรหรือชุมชนในการเข้ามา่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ในกรณีนี้คือทรัพยากรป่าไม้) ร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่อาศัยอำนาจที่อธิบดีกรมป่าไม้สั่งการตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ ๒ ฉบับ คือ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๑๗ และมาตรา ๓๒ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ มาตรา ๑๗

"การดำเนินงานป่าชุมชน" จึงเป็นภาพรวมการทำงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้หรือ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ร่วมกับราษฎรในชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายอื่นๆ องค์กรต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเริ่มตั้งแต่พนักงานเจ้าหน้าที่ในส่วนกลางกรมป่าไม้เริ่มวางแผนคิด จัดทำแผนงานหรือโครงการ พิจารณาขอรับการจัดสรรงบประมาณ จัดส่งให้เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ไปทำงานพื้นที่ในกิจกรรมใดๆ ร่วมกับราษฎรในชุมชน และประสานการดำเนินงานกับเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายอื่นๆ ให้เข้าร่วมหรือให้การสนับสนุนจนเกิดผลในการจัดการป่าไม้ในรูปแบบการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนที่ปฏิบัติ ทั้งงานในชุมชนหมู่บ้านงานในพื้นที่ที่ได้รับอนุมัติโครงการป่าชุมชนตามกฎหมาย ให้ประสบผลสัมฤทธิ์คือการได้รับผลตามวัตถุประสงค์ (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓)

บทที่ ๓

วิวัฒนาการ ด้านป่าชุมชน

กรมป่าไม้ดำเนินงานด้านป่าชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๕ อนุมัติให้กรมพัฒนาที่ดินและกรมป่าไม้ ดำเนินการ “โครงการปลูกไม้ใช้สอย” เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงคุณค่า การปลูกไม้ใช้สอยประจำหมู่บ้าน และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ กรมป่าไม้ ได้รับโครงการไม้ใช้สอยมาดำเนินการเอง โดยใช้ชื่อ “โครงการพัฒนาป่าชุมชน” และได้ปรับเปลี่ยนชื่อโครงการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็น “กิจกรรมส่งเสริม การจัดการป่าชุมชน” โดยยังมีแนวคิดและหลักการเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นของตนเอง ส่งเสริมให้องค์กรชุมชนหรือ หน่วยงานในท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาท ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายป่าชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการจัดการป่าชุมชน เพื่อความสอดคล้องกับวิถี ชีวิตในแต่ละท้องถิ่นที่อาจ แตกต่างกัน และที่สำคัญเพื่อ เป็นการดำเนินงานตามแนว พระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง

วิวัฒนาการการดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้

วิวัฒนาการการดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้ในอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถแบ่งได้เป็น ๔ ระยะ (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓) ดังนี้

๑. ระยะก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ปี พ.ศ.๒๔๘๔ ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในสถานที่ราชการ โรงเรียน วัด และเนื่องในวันสำคัญต่างๆ

ปี พ.ศ.๒๔๙๕ รัฐบาลได้กำหนดให้วันที่ ๒๔ มิถุนายน ของทุกปี เป็นวันปลูกต้นไม้แห่งชาติ และส่งเสริมให้ประชาชนได้รับกล้าไม้เพื่อไปปลูกในพื้นที่ต่างๆ

๒. ระยะระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑-๔ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕-๗

ระยะนี้แผนพัฒนาฯ มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก

ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ดำเนินการคัดเลือกป่าใกล้หมู่บ้าน เพื่อจัดการให้เกิดประโยชน์กับประชาชนในหมู่บ้าน ที่เรียกว่า ป่าโครงการเพื่อการใช้สอยแบบแผนประสงค์

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ดำเนินการจัดหมู่บ้านป่าไม้เพื่อรวบรวมราษฎรที่กระจัดกระจายในเขตต้นน้ำลำธาร มาอยู่ในพื้นที่ซึ่งเหมาะสมกับการเกษตร ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม มีการปลูกป่าเพื่อปรับปรุงสิ่งแวดล้อม และรักษาป่าที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ดำเนินการตามโครงการปลูกป่าไม้ยืนต้นแบบประชาอาสา โดยปลูกตามโรงเรียน วัด สองข้างทาง ที่สาธารณณะประจำหมู่บ้าน ค่ายลูกเสือ สถานที่ราชการ หรือสถานที่ที่ดูแลรักษาได้

ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ดำเนินการตามโครงการไม้พืนและไม้ใช้สอยของชาวเขา เพื่อการพัฒนาแหล่งป่าไม้ให้กับชุมชนชาวเขาในพื้นที่ที่กรมป่าไม้เข้าไปดำเนินการพัฒนาต้นน้ำในภาคเหนือ

ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ และปีต่อๆ มา ดำเนินการตามโครงการปลูกไม้ใช้สอยสำหรับหมู่บ้าน โดยผสมผสานในโครงการพัฒนาของกรมป่าไม้ เช่น โครงการจัดหมู่บ้านป่าไม้ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำ และยังมีหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานที่ดำเนินการและพัฒนามาควบคู่กับภาครัฐ เริ่มการจัดตั้งป่าชุมชนของกรมป่าไม้ เช่น กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานการพลังงานแห่งชาติ กรมโยธาธิการ เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอย หรือตามวัตถุประสงค์ของส่วนราชการนั้นๆ ด้วย

กล่าวโดยสรุป ช่วงระยะดังกล่าวนี้ งานด้านป่าชุมชนช่วงนี้ยังเป็นภาพรวมของงานป้องกันและแก้ไขการบุกรุกพื้นที่ป่า

๓. ระยะระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖-๗

ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โครงการพัฒนาป่าชุมชน ดำเนินการในพื้นที่สาธารณะหมู่บ้าน มีการจัดกลุ่มเกษตรกร อบรมกลุ่มเกษตรกรและครู ในพื้นที่เป้าหมาย สนับสนุนการเพาะกล้าไม้และส่งเสริมให้ชุมชนปลูกป่าในพื้นที่หมู่บ้าน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖

ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ดำเนินการจัดระบบการส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ ในท้องที่จังหวัดเป้าหมาย ๔๗ จังหวัด โดยความช่วยเหลือของ UNDP/FAO/SIDA เพื่อให้บริการทางด้านชุมชนต่างๆ ที่พึ่งพิงพื้นที่ป่าไม้

และยังมีการดำเนินการศึกษาและพัฒนาการดำเนินการร่วมมือกับประชาชน ในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ภายใต้กรอบความช่วยเหลือของมูลนิธิฟอร์ด โดยร่วมกับ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น พัฒนา พื้นที่ป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรม

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๗ กรมป่าไม้ได้รับความช่วยเหลือจาก มูลนิธิฟอร์ดในการพัฒนาโครงการนำร่องทางวนศาสตร์ชุมชนในประเทศไทย โดยเป็น ความร่วมมือระหว่างกรมป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดำเนินงานในพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น จังหวัด เชียงใหม่ โครงการหมู่บ้านป่าไม้ และโครงการช่วยเหลือราษฎรให้มีสิทธิทำกินในเขต ป่าสงวนแห่งชาติ (ส.ท.ก) จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ นครราชสีมา และกาฬสินธุ์

ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) โครงการพัฒนาป่าชุมชนได้รับการกำหนดให้เป็นกิจกรรมหนึ่งในแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดตามแผนพัฒนาจังหวัด ภายใต้ระบบโครงการพัฒนาชนบท (กชช.) ซึ่งมุ่งกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ภูมิภาค โดยดำเนินการใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและป่าพื้นที่อื่นๆ ยกเว้นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่ต้นน้ำลำธาร ชั้น ๑A โดยมีกรมป่าไม้ของภาครัฐ และกลุ่มราษฎร เพื่อดำเนินการป่าชุมชน การศึกษาและวิจัยกึ่งปฏิบัติการ โดยการประสานงานระหว่างภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน

เป็นช่วงระยะเวลาที่งานด้านนี้มีบทบาทขึ้นเป็นอย่างมากโดยมีการพัฒนาความรู้ให้แก่ราษฎรในชุมชนรอบๆ ป่า การใช้ประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการจัดการป่ามากกว่าในสองระยะแรกผ่านโครงการของกรมป่าไม้โดยตรงหรือโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศ

๔. ระยะตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา

เป็นระยะที่แผนพัฒนาฯ ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปี ๒๕๔๐ กรมป่าไม้เริ่มสนับสนุนงานการพัฒนาป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยจัดทำกรอบแผนแม่บทการพัฒนาป่าชุมชน มีวัตถุประสงค์ระยะยาว เพื่อพัฒนาศักยภาพของประชาชนและองค์กรประชาชนให้มีขีดความสามารถและมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่าไม้)

ปี ๒๕๔๓ กำหนดให้ราษฎรในชุมชนที่ประสงค์ในการจัดการป่าชุมชนต้องรวมกันเป็นกลุ่มตามที่กำหนดและร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐจัดทำเอกสารโครงการป่าชุมชน (ปชช.๑-๓) เสนอกรมป่าไม้ขอจัดตั้ง ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าเป็นระบบมากขึ้น

ปี ๒๕๔๘-๒๕๕๒ การดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้มุ่งเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าไม้อย่างเป็นระบบมากกว่าทุกช่วงที่ผ่านมา กล่าวคือ ไม่เพียงแต่การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ราษฎรในชุมชน โดยการให้ความรู้ผ่านการฝึกอบรม และปลูกต้นไม้ จุดเด่นของการพัฒนางานด้านป่าชุมชนในระยะนี้ คือ จะมุ่งเน้นด้านการจัดการป่าชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน (Sustainable Forest Management, SFM) โดยกรมป่าไม้ได้กำหนดให้กลุ่มราษฎรในชุมชนต้องร่วมกันจัดทำโครงการป่าชุมชนเสนอกรมป่าไม้ โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและร่วมดำเนินการ ซึ่งการจัดทำโครงการ ตั้งแต่ ปชช. ๑-๒-๓ จะมีความชัดเจนว่าราษฎรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน นอกจากนี้ กรมป่าไม้ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการบริหารจัดการป่าควบคู่กับการสร้างรายได้ ด้วยการพัฒนาสนับสนุนงบประมาณให้แก่ราษฎรในชุมชนที่จัดตั้งเป็นกลุ่มป่าชุมชนและได้รับอนุญาต

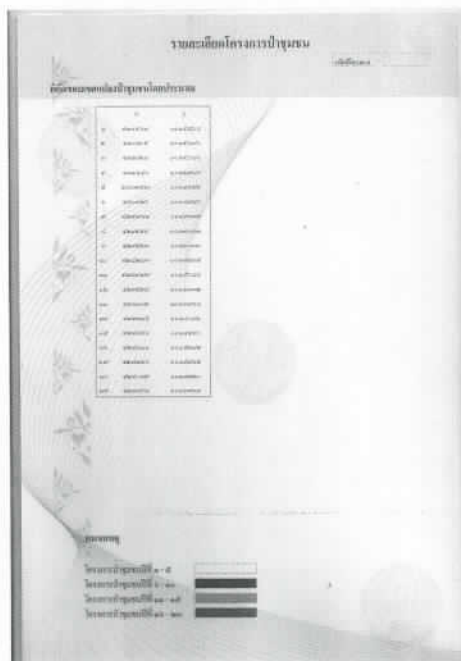

โครงการป่าชุมชนแล้ว เพื่อใช้ในกิจกรรมการบริหารจัดการป่า และกิจกรรมพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้ อันสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ราษฎรในชุมชนควบคู่กับความยั่งยืนของป่าไม้ รวมถึงการจัดทำหนังสือแสดงโครงการป่าชุมชน เพื่อแสดงแนวขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน เป็นการป้องกันการบุกรุก แคว้งถาง พื้นที่ป่าชุมชนของราษฎรในท้องที่ (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓)

หนังสือแสดงโครงการป่าชุมชน

ด้านหน้า

ด้านหลัง

ปี ๒๕๕๓ กรมป่าไม้ ได้ดำเนินการส่งเสริมเครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ โดยให้มีการรวมกลุ่มเครือข่ายในระดับจังหวัด ทั้งนี้เนื่องจากการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน เป็นงานพัฒนาชนบทที่ให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับนั้น นอกจากจะเป็นเรื่องของปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีประโยชน์ทางอ้อมเป็นการเพิ่มพูนพื้นที่ป่าไม้ และแก้คุณภาพแวดล้อมให้เกิดสมดุล ความยั่งยืนของป่าชุมชนในแต่ละท้องถิ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพความสมบูรณ์ของต้นไม้อะและองค์ประกอบอื่นๆ ในป่าเท่านั้น ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและ เครือข่ายในการบริหารจัดการและบำรุงรักษา เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่มีส่วนก่อให้เกิดความยั่งยืนของป่าชุมชนด้วยเช่นกัน

การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม

นโยบายป่าไม้ของภาครัฐ ได้ให้ความสำคัญในการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของภาครัฐ จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล (มาตรา ๗๙)

ในส่วนของกรมป่าไม้ ได้กำหนดทิศทางการอนุรักษ์ความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดการป่าร่วมกับรัฐในรูปแบบของ “ป่าชุมชน” มีการปรับบทบาทของภาครัฐและใช้ช่องทางของกฎหมายเปิดโอกาส ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างถูกกฎหมาย โดยจัดทำโครงการป่าชุมชน เพื่อขออนุมัติจากกรมป่าไม้ และภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน สร้างความเข้าใจในคุณค่าของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสร้างคุณค่าขององค์กร ชุมชนที่สามารถดูแลป่าได้ประสบผลสำเร็จ

“การมีส่วนร่วม” ในการดำเนินงานป่าชุมชน เป็นการร่วมกันระหว่างพนักงาน เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของกรมป่าไม้ อันประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการป่าไม้ เจ้าพนักงานป่าไม้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ฯลฯ ที่สังกัดกรมป่าไม้ เป็นต้น กับกลุ่มราษฎรในชุมชน ที่ร่วมกันดำเนินการตามที่กฎหมายให้อำนาจและรับรองสิทธิไว้ในพื้นที่ที่กำหนด คือในการควบคุมดูแลรักษาหรือบำรุงป่า ในพื้นที่ป่าไม้ (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓)

เครือข่ายการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

กรมป่าไม้ (๒๕๕๔) ได้นำเสนอบทบาทของภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน ดังนี้

๑. บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าชุมชน

โดยพื้นฐานของสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของคนในชนบทต้องอาศัยพึ่งพิงป่าอย่างแยกไม่ออก ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร (ชุมชนใช้น้ำทั้งในชีวิตประจำวันและการเกษตร) แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีหมุนเวียนให้เลือกเก็บกินทุกฤดูกาล อาทิ ผักสารพัดชนิด ผลไม้ป่า เห็ด เห็บอก มัน หน่อไม้ แผลงต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในดิน บนต้นไม้ ในลำห้วย ฯลฯ ในป่ามีสมุนไพรนานาชนิด ป่าเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และบางแห่งยังเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของเจ้าป่าเจ้าเขา เทวดา อารักษ์ ที่ปกป้องคุ้มครองชุมชนให้ร่มเย็นเป็นสุข

วิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงป่า ทำให้ผู้คนในชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคนบนภูเขาค้นพื้นราบหรือคนที่อยู่ติดทะเล จำเป็นต้องดูแลรักษาป่า สังคมและถ่ายทอดภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากป่าไม่ให้เกิดล้มไปสู่อการทำลาย เพราะถือว่าป่าเป็นสมบัติของทุกคนที่ต้องรักษาไว้ชั่วลูกชั่วหลาน

รูปแบบและวิธีการจัดการป่าของชุมชนในอดีต จึงมักจะแฝงอยู่ในความเชื่อจารีต ประเพณี เช่น ป่าขุนน้ำ (ป่าต้นน้ำ) มีผีขุนน้ำรักษาอยู่ห้ามเข้าไปรุกล้ำ มีการแบ่งเป็นป่าหวงห้ามซึ่งอนุรักษ์ไว้เพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ป่าต้นน้ำเพื่อเก็บรักษาไว้เป็นต้นน้ำลำธาร และป่าใช้สอยซึ่งอยู่บริเวณชุมชนเพื่อชุมชนได้ใช้ประโยชน์ เช่น เลี้ยงสัตว์ เก็บผลผลิตจากป่า เป็นต้น

จากสภาพปัญหาพื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนและประเทศชาติ ความยากจนเรื้อรังแค้นเพราะขาด บัณฑิตการดำรงชีวิต ทำให้ใครหลายๆ คนเริ่มตระหนักในคุณค่าของป่าไม้ และเริ่มมีความคิดที่จะฟื้นฟู อนุรักษ์ป่าไม้ในท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งพึ่งพาอาศัยได้เหมือนเดิม โดยมีชุมชนจำนวนมากดำเนินการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าอย่างจริงจัง โดยอาศัย ภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานกับวิธีการใหม่ๆ หลายชุมชนที่ไม่เคยทำป่าชุมชนมาก่อน ก็จำเป็นต้องหันมารักษาป่าในท้องถิ่นของตัวเอง ชุมชนดั้งเดิมหลายแห่งสามารถ รักษาผืนป่าอันมีเนื้อไม้ได้หลายร้อยปี บางชุมชนก็รวมตัวกันลุกขึ้นมาปกป้องผืนป่า จากการรุกรานของคนภายนอกอย่างเข้มแข็ง บ้างก็สามารถพลิกฟื้นผืนป่าที่เคย เสื่อมโทรมให้กลับมามีอุดมสมบูรณ์ได้ใหม่ และก็มีอีกไม่น้อยที่กำลังลุกขึ้นมาจัดการ ดูแลอย่างแข็งขัน แม้จะไม่เคยมีความรู้เรื่องการจัดการป่า ขณะที่หลายๆ ชุมชนได้เชื่อม ประสานกันเป็นเครือข่าย ขยายแนวร่วมในการรักษาผืนป่าที่ใหญ่เกินกว่าชุมชนใด ชุมชนหนึ่งจะดูแลเพียงลำพังได้

ในการบริหารจัดการป่าโดยทั่วไป ชุมชนจะกันพื้นที่ทำกินออกจากป่าให้ ชัดเจน ไม่ให้ขยายที่ทำกินเพิ่มอีก แบ่งพื้นที่ป่าเป็นเขตอนุรักษ์และเขตป่าใช้สอย อย่างชัดเจน ร่วมกันวางแผนงานเพื่อฟื้นฟูดูแลรักษาและกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ ประโยชน์จากป่า เช่น ทำแนวกันไฟ จัดกิจกรรมปลูกป่าทุกปี จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกรักป่า โดยมีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนประจำหมู่บ้าน ขึ้นมากำกับดูแล

การจัดการป่ามิใช่ภารกิจของรัฐหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งตามลำพัง หรือมิใช่ของบุคคลภายนอกคนใดคนหนึ่ง แต่กลุ่มบุคคลที่สำคัญที่สุดคือสมาชิก ของชุมชนท้องถิ่นซึ่งต้องเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น แนวคิดในการจัดการป่าโดยชุมชน มีส่วนร่วม คือ ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกถึงหน้าที่ในการดูแลรักษาป่า และมีสิทธิที่จะ ใช้ประโยชน์จากป่าไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่ระบุว่าบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ย่อมมีสิทธิ อนุรักษ์ หรือฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และ

การได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน (มาตรา ๖๖) และระบุนิสิตินของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและควมหลากหลายทางชีวภาพ (มาตรา ๖๗)

ดังนั้น ภาคชุมชนจึงถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่า ทั้งด้านการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การร่วมกำหนดกฎ กติกา หลักเกณฑ์ การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอดและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าร่วมกับความรู้สมัยใหม่ โดยความสำเร็จของการบริหารจัดการป่าชุมชน คือ ต้องเป็นความคิดริเริ่มของชุมชน และเป็นความร่วมมือของประชาชนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมทุกระดับ ตั้งแต่การร่วมรับรู้ การร่วมให้ข้อมูล การร่วมคิด/วางแผนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมตรวจสอบประเมินผล สรุปบทเรียนของการทำงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขและขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ โดยสร้างภาคีการมีส่วนร่วม เพื่อรับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ในด้านความรู้ในการบริหารองค์กร ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีทางการป่าไม้ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และการสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนพัฒนาป่าชุมชนของหมู่บ้าน เป็นต้น

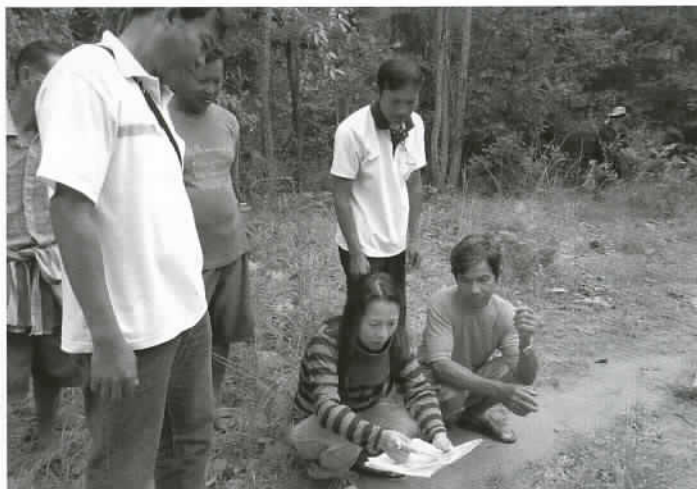
๒. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าชุมชน

เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (หรือ อปท.) เป็นหน่วยงานของรัฐที่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด มีโอกาสรับรู้ถึงศักยภาพและข้อจำกัดของการพัฒนาในระดับพื้นที่ สามารถทำความเข้าใจได้ลึกซึ้งถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นที่ตนเองปกครองดูแล จากอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายภายใต้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ อปท. จึงมีบทบาทสำคัญในการผลักดันกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนในท้องถิ่นที่ตนเองรับผิดชอบ เช่น พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๖๗ ภายใต้บังคับกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำในการคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการป่าอย่างมีส่วนร่วม
ในระดับท้องถิ่น ซึ่ง อปท. ควรให้ความสำคัญ ดังนี้

๑) การจัดทำระบบข้อมูล ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ และแผนที่ป่า
ในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการวางแผนตัดสินใจ และติดตามตรวจสอบการจัดการป่าอย่าง
มีส่วนร่วม รวมทั้งใช้สนับสนุนการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนขององค์กรและ
เครือข่ายชุมชนจัดการป่า

๒) การส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
ระหว่าง อปท. กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อค้นหาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของ
ชุมชนในการดูแล ป่าชุมชน ตลอดจนแนวทางการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ และทรัพยากรป่า
อย่างยั่งยืน รวมทั้งมีการเผยแพร่ผลการศึกษาค้นคว้าต่อชุมชน อปท. และหน่วยงานราชการ
ที่เกี่ยวข้อง

๓) การสร้างจิตสำนึก รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและ
ชุมชนท้องถิ่น ให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
ให้เข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบของตนในการดูแล ป่าชุมชน และใช้ประโยชน์
จากป่า และให้ยอมรับถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กร
และเครือข่ายชุมชน อปท. และหน่วยงานราชการส่วนกลางที่เกี่ยวข้องในการจัดการป่า

การกระจายอำนาจและการถ่ายโอนภารกิจของกรมป่าไม้ให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และ พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้ความสำคัญ และมีบทบัญญัติที่กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้กับท้องถิ่นบริหารจัดการอย่างอิสระ และตอบสนองความต้องการในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งภารกิจป่าชุมชนเป็นหนึ่งในภารกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่บัญญัติให้ถ่ายโอนให้ท้องถิ่นบริหารจัดการร่วมกับกรมป่าไม้ ตั้งแต่แผนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๔๓ จนถึง (ร่าง) แผนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ... ที่มีกำหนดระยะเวลา ๕ ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑ ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอยู่ในความรับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นอาสาเพื่อพัฒนาป่าชุมชนของตนเอง อันเป็นประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชาติโดยรวม

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๓ กรมป่าไม้ได้มีการถ่ายโอนภารกิจให้ อบต. ในส่วนของป่าชุมชน ได้แก่

๑) งานพัฒนาป่าชุมชน

ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๑) โดยเริ่มถ่ายโอนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๕๓ ให้แก่ อบต. ชั้น ๑-๕ ที่มีความพร้อม โดยมอบอำนาจการบริหารจัดการ การอนุรักษ์ฟื้นฟู บำรุง ดูแลรักษา และการใช้ประโยชน์ (ไม่มีการถ่ายโอนบุคลากรตามภารกิจ และไม่มีการถ่ายโอนทรัพย์สิน) ในขอบเขตของพื้นที่ที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ (ยกเว้นพื้นที่อนุรักษ์) และต้องอยู่ติดกับชุมชน หรือชุมชนได้ดูแลป่านั้นอยู่แล้ว พื้นที่ป่าชุมชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมดูแลรักษาป่าไม้ และวางแผนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในท้องถิ่นตนเอง มีการป้องกันไฟป่าโดย อบต. ร่วมกำหนดแผน

๒) การส่งเสริมอาสาพัฒนาป่าชุมชน

เป็นการดำเนินการถ่ายโอนต่อเนื่องในกรอบเดิมตามแผนการปฏิบัติการกำหนดขั้นต่อนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) โดยดำเนินการแต่งตั้งให้ผู้บริหาร อบท. ข้าราชการส่วนท้องถิ่น เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ และหน้าที่ในการบริหารจัดการและ ดูแลรักษาป่าในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเรียบร้อยแล้ว ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๕๔๔ และเรื่องแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มอบภารกิจให้ อบต. ในการดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าไม้ในท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด โดยกรมป่าไม้สนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ การร่วมตรวจสอบพื้นที่ป่า การให้คำแนะนำในการจัดทำโครงการป่าชุมชน การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น การประสานติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อการปรับปรุงและพัฒนางาน ตลอดจนคำแนะนำทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ อบต. ที่ได้รับการโอนภารกิจสามารถดำเนินการตามกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งสนับสนุน อบต. ในการจัดทำแผนอาสาพัฒนาป่าชุมชน ในท้องถิ่นตนเอง

จากการที่กรมป่าไม้มีการส่งเสริมการถ่ายโอนกระจายอำนาจด้านอาสาพัฒนาป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ อบท. ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้มากยิ่งขึ้น ใน (ร่าง) แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ... (ใช้ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๗-๒๕๖๑) กรมป่าไม้จึงได้พัฒนาการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ และตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช ๒๕๔๔ ที่มีพื้นที่ติดกับหมู่บ้านในรูปแบบป่าชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยที่ชุมชนสามารถวางแผนบริหารจัดการป่าชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ตามหลักวิชาการ มีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกรมป่าไม้ได้มีขั้นต่อนสนับสนุน อบท. ดังนี้

๑. เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เป็นวิทยากรชี้แจงแนวทางการดำเนินงานด้านป่าชุมชนและกระบวนการจัดฝึกอบรมอาสาพัฒนาป่าชุมชนให้กับ อปท. เมื่อได้รับการประสานงาน

๒. ร่วมตรวจสอบพื้นที่ป่า ให้คำแนะนำ และร่วมดำเนินการจัดทำคำขอจัดตั้งป่าชุมชนตามระเบียบแนวทางของกรมป่าไม้

๓. เป็นวิทยากรกระบวนการให้กับ อปท. ในการจัดการอบรมอาสาพัฒนาป่าชุมชน เพื่อระดมความคิดวางแผนการบริหารจัดการป่าชุมชนตามหลักวิชาการป่าไม้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาป่าชุมชนร่วมกับหมู่บ้านชุมชน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

๔. เป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือ แนะนำทางด้านเทคนิควิชาการป่าไม้ การบริหารจัดการป่าชุมชน และแผนการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรป่าไม้ของ อปท.

๕. สนับสนุนองค์ความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของ อปท. สร้างแรงจูงใจ เช่น การมอบรางวัลอาสาพัฒนาป่าชุมชนดีเด่น

๖. รายงานผลการดำเนินงานให้ กกถ. ทราบอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

บทบาทของภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนในการมีส่วนร่วม บริหารจัดการป่าชุมชน

เนื่องจากปัจจุบันกระแสความตื่นตัวต่อแนวคิดการทำธุรกิจที่ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR กำลังมีมากขึ้น ซึ่งปัจจัยที่ทำให้องค์กรจำนวนมากต่างหันมาให้ความสนใจในการทำ CSR นั้น มาจากการดำเนินงานของอุตสาหกรรม และธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือสร้างปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจต่อประชาชน ซึ่งนับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ประกอบกับสภาพสังคมและการเมืองสมัยใหม่ที่ประชาชนและผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจในการรักษาสิทธิ และความคุ้มครองมากขึ้น (มักเห็นเหตุการณ์ประท้วงต่อต้านอุตสาหกรรมหรือธุรกิจที่สร้างปัญหา) องค์กรธุรกิจเหล่านี้จึงจำเป็นต้องหันมาใส่ใจรับผิดชอบต่อสังคม และทำกิจกรรม CSR เพื่อแก้ปัญหาในเชิงรุก

หลายบริษัทได้เปลี่ยนแนวคิดการทำธุรกิจที่เดิมมุ่งเน้นแต่การทำกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว มาสู่การพยายามสร้างสมดุลระหว่างการทำกำไรกับความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่กัน โดยเชื่อว่าการทำ CSR เป็นภารกิจสำคัญที่องค์กรธุรกิจต้องหันมาให้ความสนใจ เพื่อให้ธุรกิจได้รับการยอมรับจากสังคม ส่งผลให้องค์กรหรือบริษัทต่างๆ ได้ยึดถือแนวคิด CSR เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งครอบคลุมถึงการดำเนินธุรกิจภายใต้หลักจริยธรรมและการกำกับดูแลกิจการที่ดี ควบคู่ไปกับการใส่ใจรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน

ตัวอย่างการบริหารจัดการป่าโดยภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วม เช่น

บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) กับโครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน

เป็นโครงการที่กรมป่าไม้ ร่วมกับ บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ดำเนินโครงการ กล้ายิ้ม “อนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน” ตามบันทึกความเข้าใจ โครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน ระยะที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องระยะเวลา ๕ ปี (๒๕๕๑-๒๕๕๕) ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมา กรมป่าไม้ โดยสำนักจัดการป่าชุมชน และ บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ได้พิจารณาร่วมกันและเห็นความสำเร็จของการดำเนินโครงการฯ จึงได้ตกลงความร่วมมือร่วมกันที่จะดำเนินโครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน ในระยะที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๕ ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องระยะเวลา ๕ ปี (๒๕๕๖-๒๕๖๐) เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาป่าชุมชนให้เกิดระบบการจัดการที่ดีและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยการพิจารณาให้ความช่วยเหลือชุมชนเพื่อดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก มุ่งสร้างจิตสำนึก ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ให้กับชุมชนและสังคม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

กิจกรรมหลักของโครงการคือ การประกวดป่าชุมชนตัวอย่าง จากนั้นได้ร่วมกันจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ได้แก่ การสัมมนาเครือข่ายผู้นำป่าชุมชนกล้าเยี่ยม กิจกรรมค่ายเยาวชนกล้าเยี่ยม เส้นทางศึกษารวมชาติในพื้นที่ป่าชุมชนโครงการปลูกต้นสัก ๙๙,๗๘๔ ต้น เจริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสครบรอบปีที่ ๖๐ แห่งการบรมราชาภิเษกและเฉลิมพระชนมพรรษาโครงการ ๘๔ ป่าชุมชนปลูกต้นไม้ถวายพ่อ เจริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โครงการป่าในเมืองเพื่อการศึกษากล้าเยี่ยม เจริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โครงการ ๑ ล้านกล้าถวายแม่ของแผ่นดิน สนับสนุนการดำเนินงานโครงการพระราชอาสาลูกป่า ๘๐๐ ล้านกล้า ๘๐ พรรษามหาราชนี เจริญพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕ โครงการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านป่าชุมชนโครงการการศึกษาการกักเก็บคาร์บอนและความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และโครงการ ๖๐ ป่าชุมชน อนุรักษ์พันธุกรรมพืช ตามแนวพระราชดำริ เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๕๘ และการวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลโครงการอนุรักษ์ป่าปาร์กชุมชน เป็นต้น

การบินไทย จำกัด (มหาชน)

กับโครงการการบินไทย ปลูกชีวิตให้แผ่นดิน

บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ในฐานะเป็นสายการบินแห่งชาติ มีความตระหนักในความรับผิดชอบต่อประเทศและสังคมโลกในการรักษา สภาพสิ่งแวดล้อม จึงมีความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจการบินที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม โดยมีนโยบายในการให้การสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่สังคม และองค์กรต่างๆ รวมทั้งดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจ อันดีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยร่วมมือกับกรมป่าไม้ ดำเนินโครงการการบินไทย ปลูกชีวิตให้แผ่นดิน ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านร่องบอน หมู่ที่ ๑๒ ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ลาวฝั่งขวา ป่าแม่ส้านและ ป่าแม่ใจ ซึ่งเป็นโครงการที่สนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้ป่าคงความยั่งยืน และประชาชนได้รับ ประโยชน์ตลอดไป

กิจกรรมของโครงการ คือ การปลูกต้นไม้ในลักษณะเป็นพืชอาหารป่า การสร้างฝายกั้นถาวร การจัดทำประปาภูเขา การทำแนวกันไฟ การจัดทำอุปกรณ์ดับไฟป่า การปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติและจุดศึกษาระบบนิเวศ การจัดทำป้ายสื่อความหมายการปรับปรุงศาลาอเนกประสงค์ที่มีอยู่แล้ว ให้เป็นอาคารศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชนบ้านร่องบอน การปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ในอาคารศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชนบ้านร่องบอน การสร้างเรือนเพาะชำกล้าไม้ชั่วคราว การวิจัยทางวิชาการเกี่ยวกับมูลค่าการพึงพิงป่าชุมชนและความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชน

โครงการ “ประชาอาสาปลูกป่า ร่วมเป็น ๑ ใน ๘๐๐ ล้านกล้า

๘๐ พรรษา มหาราชินี”

บริษัท เมอร์ค จำกัด เป็นหน่วยงานเอกชนที่ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการที่จะสนับสนุนให้บุคคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์โดยการปลูกป่าเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเป็นการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ตลอดจนจนเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาสภาวะโลกร้อน อีกทั้งยังเป็นการสนองพระราชเสาวนีย์ที่พระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศให้ยั่งยืนตลอดไป

กิจกรรมของโครงการ คือ การปลูกต้นไม้ จำนวน ๑๖,๐๐๐ ต้นในพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน ๘๐ ไร่ และการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องอีก ๒ ปี โดยดำเนินโครงการในพื้นที่ป่าชุมชน ๒ แห่ง คือ ป่าชุมชนบ้านเขาตอก หมู่ที่ ๕ ตำบลพลับพลาไชย จำนวน ๑๐ ไร่ และป่าชุมชนบ้านจำเริญใหม่ หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านช้าง อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๗๐ ไร่

โครงการ "เห็นทรลอาสาพัฒนาชุมชน อนุรักษ์ป่าชุมชนและพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน"

เป็นโครงการที่กรมป่าไม้ร่วมกับ บริษัท กลุ่มเซ็นทรัล จำกัด และมูลนิธิเต็ยงจิราธิวัฒน์ โดยน้อมนำกระแสพระราชดำริ "เศรษฐกิจพอเพียง" มาเป็นแนวทางการพัฒนาป่าชุมชนและ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืนให้กับชุมชน ด้วยการพัฒนาอาชีพที่มั่นคงบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระดับหนึ่ง และรักษากันฐานบ้านเกิด รักษาผืนป่า ร่วมอนุรักษ์พื้นที่ป่า ให้อยู่คู่กับชุมชน เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาชุมชน บ้านแม่ป๋อกโน ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างยั่งยืนตลอดไป

ชุมชนช่วยหยุดยั้งการทำลายป่า เพิ่มพื้นที่ป่า และจัดป่าที่เหลืออย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนเพิ่มขีดความสามารถให้กับชุมชน รู้จักจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมโดยตนเอง และสร้างความรักความเห็นอกเห็นใจกันในชุมชน ป่าชุมชนช่วยบำบัดความทุกข์ยากของชนบทที่ยังพึ่งพิงป่า ทั้งอาหาร สมุนไพร และอื่นๆ ตลอดจนน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก ทั้งชุมชนยังต้องใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีพ การจัดทำป่าชุมชนไม่ใช่เพียงเพื่อป้องกันรักษาป่า แต่ชุมชนยังได้รับประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

๔. บทบาทของสถาบันศาสนาในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าชุมชน

สถาบันศาสนามีบทบาทต่อสังคมมนุษย์ในหลายๆ ด้านสำหรับประเทศไทย ศาสนาพุทธน่าจะมีบทบาทต่อประชาชนไทยมากกว่าศาสนาอื่นๆ ศาสนาพุทธเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน พระสงฆ์มีบทบาทในการทำความเข้าใจสร้างจิตสำนึกรักป่าให้กับชุมชน ตลอดจนพระสงฆ์สามารถมีส่วนร่วมช่วยงานด้านป่าไม้ตามโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ร่วมกับพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้

แม้ว่าพุทธศาสนาจะมีบทบาทต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก แต่เท่าที่ผ่านมาพระสงฆ์จำนวนหนึ่งเข้าไปอยู่อาศัยและปฏิบัติกิจด้านศาสนาในพื้นที่ป่าไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งทางกฎหมายนั้นถือได้ว่าเป็นการฝ่าฝืน แต่หากมีการใช้วิธีการทางกฎหมายเพียงวิธีการเดียว อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่เป็นทางโลก กับทางปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติทางธรรม ไม่เกิดผลดีในภาพรวม การดำเนินงานส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์มีบทบาทด้านป่าไม้มิได้มุ่งเฉพาะการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายพระสงฆ์กับทางราชการเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งหวังผลพลอยได้จากความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพุทธศาสนา ซึ่งพร้อมที่จะให้ความร่วมมือตามคำแนะนำของพระสงฆ์อยู่แล้ว

ในระยะเวลาที่ผ่านมากระบวนการหนึ่งในการพัฒนาป่าไม้ร่วมกับสถาบัน
 ศาสนา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้เห็นความสำคัญ จึงได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน
 ๒๕๓๘ และวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๓๘ เห็นชอบในหลักการป้องกันและแก้ไขปัญหา
 พระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ กำหนดนโยบาย และกำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกัน
 และแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ รวม ๓ ระดับคือ คณะกรรมการกลาง
 คณะกรรมการระดับจังหวัด และคณะกรรมการระดับอำเภอ พร้อมกำหนดอำนาจ
 หน้าที่แต่ละระดับ และเห็นชอบให้กรมป่าไม้จัดทำโครงการแก้ไขปัญหาพระสงฆ์
 ในพื้นที่ป่าไม้ เรียกว่า “โครงการส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้”
 (กรมป่าไม้, ๒๕๔๖)

จากมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว กรมป่าไม้จึงได้จัดทำแนวทางในการ
 ส่งเสริมให้สถาบันศาสนามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเป็นการป้องกัน
 การบุกรุกทำลายป่า ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นการปลูกจิตสำนึกของชุมชนใน
 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ทางด้านระบบนิเวศ
 การศึกษาหาความรู้ เป็นสถานที่พักผ่อน ตลอดจนเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติธรรม
 โดยมุ่งหวังให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชน

 สังกัดที่ (ที่ ๘) ๐๕๙๒๖๘๐/๐๐๐๐

หนังสือสำคัญผลการเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ร่วมกับพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้

วันที่ ๒ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

ในการที่คณะรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยและสิ่งแวดล้อม (นายสุชาติ ตูณศักดิ์) นายกรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยและฟื้นฟูป่าไม้ร่วมกับพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้
 มีมติเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๓๘ และ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๓๘ เห็นชอบในหลักการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ และกำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้
 ประกอบด้วย คณะกรรมการกลาง คณะกรรมการระดับจังหวัด และคณะกรรมการระดับอำเภอ พร้อมกำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละระดับ และเห็นชอบให้กรมป่าไม้จัดทำโครงการแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้
 พ.ศ. ๒๕๓๘ อันได้แก่ ป่าไม้และสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง และพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งมิใช่พื้นที่ป่าไม้แห่งชาติและพื้นที่ป่าไม้สงวนและพื้นที่ป่าไม้คุ้มครอง

ที่ตั้งของ นายสมาน (เจ้าอาวาส) หมู่ที่ ๒ ตำบล สุริน ตำบล สุริน จังหวัด สุรินทร์
 (ตามบัญชีและพื้นที่ป่าไม้พื้นที่ จำนวน ๓๐๐ ไร่ - ๐ งาน - ๐ ตารางวา ในเขต ป่ามวนสงวนที่ ป่ากุดกระแตยว)

ตั้งแต่วันที่ ๒ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นไป

มีมติ ส่งมอบที่ดิน ๓๐๐ ไร่ ๐ งาน ๐ ตารางวา เป็นป่า และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและสวนรุกขชาติสงวนที่ (สัตว์ป่า และพื้นที่อนุรักษ์) ของกรมป่าไม้

 (นายสุชาติ ตูณศักดิ์)
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและสิ่งแวดล้อม

 (นายสุพร ฤกษ์พิทักษ์)
 อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

 (นายสมาน ทรัพย์สมบูรณ์)
 อธิบดีกรมป่าไม้

วัตถุประสงค์การส่งเสริมพระสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้

๑. เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ป่าไม้ ทรัพยากร ป่าไม้ โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ ในการเสริมสร้างคุณธรรม ปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับส่วนราชการในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้

๒. เพื่อปลูกป่า พัฒนาป่าไม้ และฟื้นฟูสภาพพื้นที่ ให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษารวมชาติ ส่งเสริมการศาสนาและจริยธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยถูกต้องตามกฎหมาย

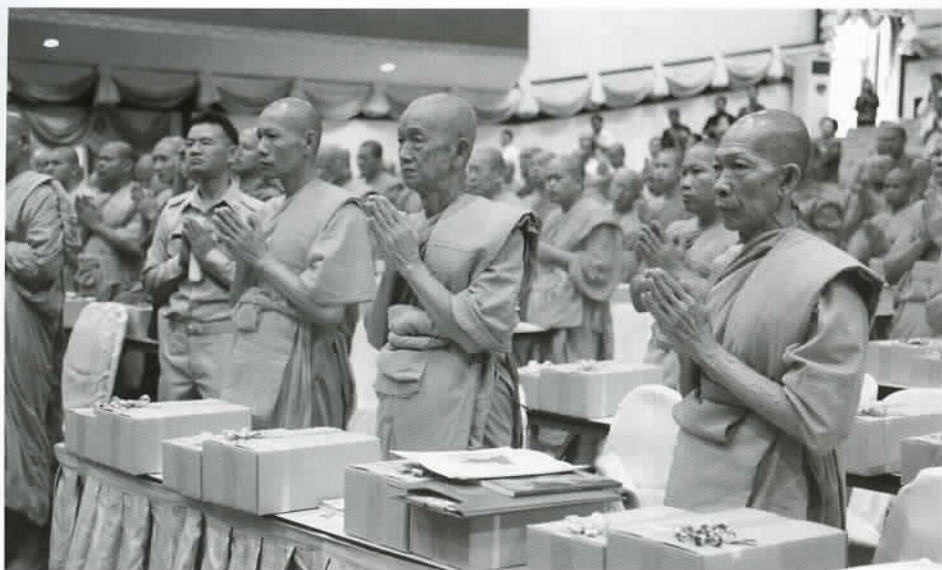
๓. เพื่อพัฒนาป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ และป้องกันการบุกรุกทำลายป่ามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ตามกฎระเบียบภายใต้กฎหมายอย่างถูกต้องและยั่งยืน

รูปแบบการส่งเสริมพระสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้

๑. สถาบันศาสนาที่ตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่ป่าไม้ หรือสถาบันศาสนาที่มีพื้นที่ที่มีความต้องการจะร่วมพัฒนางานด้านป่าไม้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จัดทำโครงการพัฒนาป่าไม้ภายใต้โครงการส่งเสริมให้วัด สำนักสงฆ์ ที่พักสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้ ตามมติ

คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๓๘ โดยการส่งเสริมให้สถาบันศาสนามีส่วนร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ในการอนุรักษ์ ป่าไม้ และพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ ทั้งในพื้นที่ของสถาบันศาสนาเองและ พื้นที่ป่าไม้ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้

๒. สถาบันศาสนาที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้ ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ร่วมจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาที่พิกสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยลักษณะการดำเนินการเป็นโครงการของพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใต้โครงการส่งเสริมให้วัด สำนักสงฆ์ ที่พิกสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๓๘ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่พิกสงฆ์ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้หรือที่ดินของรัฐประเภทอื่นเป็นแนวทางให้ที่พิกสงฆ์สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ตามระเบียบและข้อกำหนดได้อย่างถูกต้อง รวมถึงส่งเสริมให้ที่พิกสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้มีส่วนร่วมร่วมกับภาครัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาป่าไม้ ให้อำนวยประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่รักษาและฟื้นฟูป่า กรมป่าไม้มีบทบาทสำคัญ อย่างยิ่งในการรักษาและส่งเสริมวัดป่าให้บำเพ็ญศาสนกิจที่สืบทอดมาแต่สมัยพุทธกาล อย่างไรก็ตามภารกิจดังกล่าวจะดำเนินไปได้ด้วยดี จำต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างกรมป่าไม้ วัดป่า และประชาชน ดังนั้น การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายจึงมีความสำคัญอย่างมาก (กรมป่าไม้, ๒๕๕๔)

๕. บทบาทของสถาบันการศึกษาในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าชุมชน

ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาต่างๆ และกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น และนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อการป้องกันและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก สถาบันการศึกษาเหล่านี้จะช่วยเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ แนวความคิด การเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ และช่วยกระตุ้นเตือนหน่วยงานต่างๆ ให้ดำเนินการอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ช่วยกระตุ้นเตือนให้ประชาชนทั่วไป และกลุ่มเยาวชนให้ตระหนักถึงหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ทิศทางการดำเนินงานในอนาคต

ตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษา และใช้ประโยชน์ การปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ฯลฯ

นโยบายรัฐบาล นโยบายที่ ๕ นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ อนุรักษ์ฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภท ฯลฯ แผนปฏิบัติการ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘) กรมป่าไม้ พันธกิจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชน ป่าในเมือง วนเกษตร และอื่นๆ

ประเด็นยุทธศาสตร์กรมป่าไม้ที่ ๑ การอนุรักษ์ ป่ากัน พื้นฟู และส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดิน และทรัพยากรป่าไม้ เพื่อการใช้ประโยชน์ อย่างยั่งยืน

ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖ กรมป่าไม้โดยสำนักจัดการป่าชุมชนได้กำหนด วิสัยทัศน์ให้บรรลุเป้าหมายตามแนวทางดังกล่าว คือ “เป็นหน่วยงานหลักในการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน” ประเด็น ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน เพื่ออำนวย ประโยชน์อย่างยั่งยืน และภายใต้วิสัยทัศน์ สำนักจัดการป่าชุมชน ได้กำหนดแผนผัง เชิงยุทธศาสตร์ตามแนวทาง Balance Score Card ใน ๔ มิติ โดยแต่ละมิติมี เป้าประสงค์และ ตัวชี้วัดบ่งบอกความสำเร็จอันสอดคล้องกันและกันอย่างชัดเจน ดังนี้

๑. ประสิทธิภาพตามยุทธศาสตร์ : ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนงาน การส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน

๒. คุณภาพการให้บริการ : ความพึงพอใจของผู้รับบริการ

๓. ประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ : ประสิทธิภาพในการบริหารการใช้ จ่ายงบประมาณ ประสิทธิภาพ การบริหารจัดการผลผลิตที่ทำได้จริง เปรียบเทียบกับผลผลิตตามเอกสารงบประมาณรายจ่าย การประหยัดพลังงาน และการปรับปรุง กระบวนการ

๔. การพัฒนาองค์กร : การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร การดำเนินตามนโยบายการกำกับดูแลองค์การที่ดี และการดำเนินโครงการสร้างความ โปร่งใสในการปฏิบัติราชการ

แผนผังยุทธศาสตร์สำนักจัดการป่าชุมชน

วิสัยทัศน์สำนักจัดการป่าชุมชน
เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม
ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑

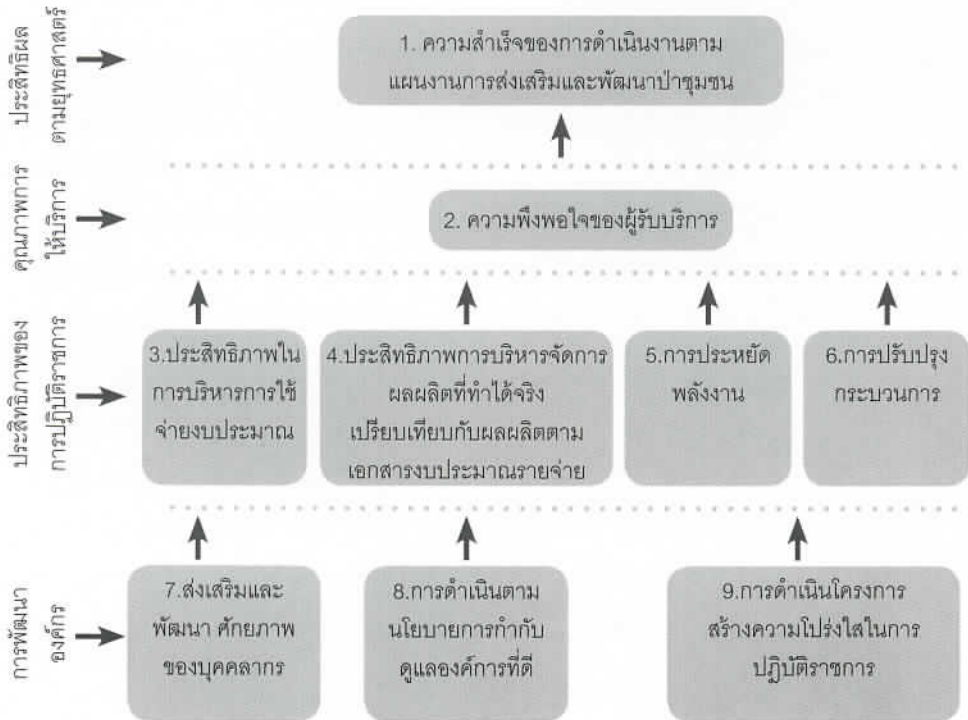
ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกอย่างยั่งยืน

เป้าประสงค์

ทรัพยากรป่าไม้ได้รับการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกอย่างยั่งยืน

บทที่ ๔

การดำเนินงานด้านป่าชุมชนของกรมป่าไม้

ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำโครงการป่าชุมชน

กิจกรรมส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน จะเป็นการส่งเสริมการจัดตั้งป่าชุมชน และการบริหารจัดการพื้นที่โดยการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยสนับสนุนให้ชุมชน บริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชนตามกระบวนการจัดทำโครงการป่าชุมชน ดังนี้

การขออนุญาตจัดทำโครงการป่าชุมชน (แบบ ปชช.๑)

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าชุมชน ประชุมราษฎรเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและ มีมติร่วมกันจัดตั้งป่าชุมชน และคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน พร้อมกับร่วมกัน ลงลายมือชื่อ เพื่อขออนุญาตจัดทำโครงการป่าชุมชน โดยราษฎรในหมู่บ้านใด ที่ประสงค์จะขอร่วมจัดทำโครงการป่าชุมชนในท้องที่นั้น ให้บุคคล ซึ่งมีอายุตั้งแต่ สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่นั้น และชุมชนนั้นมีศักยภาพที่สามารถ เข้าไปดูแลรักษาป่าที่จะขอร่วมจัดทำโครงการป่าชุมชนได้จำนวนตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไป ลงชื่อในหนังสือร้องขอร่วมจัดทำโครงการป่าชุมชนยื่นต่อผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบล หรือประธานป่าชุมชนหมู่บ้านแล้วแต่กรณี ให้เป็นตัวแทนและเป็นผู้ยื่นคำขอตามแบบ จัดทำโครงการป่าชุมชน (แบบ ปชช.๑) เสนอต่อหน่วยงานรับผิดชอบพร้อมเอกสารอื่นๆ ที่กำหนด

รายงานการตรวจสอบพื้นที่ตามคำขออนุญาตจัดทำโครงการ ป่าชุมชน (แบบ ปชช.๒) และการเสนอโครงการป่าชุมชน (แบบ ปชช.๓)

หน่วยงานรับผิดชอบมอบหมายให้ข้าราชการตั้งแต่ระดับปฏิบัติงาน หรือ
ปฏิบัติการขึ้นไป ดำเนินการตรวจสอบสภาพภูมิประเทศจริง ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ
ของพื้นที่ให้มีความชัดเจนและถูกต้อง โดยผู้ยื่นคำขอหรือผู้ได้รับมอบหมายเป็น
ผู้นำตรวจพื้นที่ หากพื้นที่ดำเนินการมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นใด
ให้ประสานงานเพื่อชี้แจงความต้องการของราษฎรในท้องถิ่นให้ทราบและ
มีความคิดเห็นในเบื้องต้น และจัดทำรายงานการตรวจสอบพื้นที่ตามคำขออนุญาต
จัดทำโครงการป่าชุมชน (แบบ ปชช.๒) พร้อมทั้งประชุมร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชน
เพื่อจัดทำร่างโครงการป่าชุมชนตามแบบ ปชช.๓ เสนอนายกองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นรวมทั้งนายอำเภอท้องที่พิจารณาให้ความเห็น กรณีพื้นที่โครงการป่าชุมชน
มิได้อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติหรือพื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช
๒๔๘๔ ให้ผู้ยื่นคำขอเสนอโครงการป่าชุมชนให้หัวหน้าหน่วยงานหรือผู้มีอำนาจ
ครอบครองแล้วแต่กรณีพิจารณา

การตรวจสอบเอกสารภาพรวมเสนอกรมป่าไม้ พิจารณาอนุมัติโครงการ

ตรวจสอบการจัดทำโครงการป่าชุมชน เมื่อดำเนินการครบถ้วนถูกต้อง
แล้วให้ผู้อำนวยความสะดวกจัดการป่าชุมชนลงชื่อในฐานะผู้ตรวจสอบโครงการและ
เสนอให้หัวหน้าหน่วยงานรับผิดชอบ (ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้)
ลงนามในฐานะผู้เสนอโครงการ และรวบรวมเอกสาร ประกอบด้วย โครงการป่าชุมชน
(แบบ ปชช.๓) ฉบับจริง สำเนาคำขออนุญาตจัดทำโครงการป่าชุมชน (แบบ ปชช.๑)
สำเนารายงานการตรวจสอบพื้นที่ตามคำขออนุญาตจัดทำโครงการป่าชุมชน
(แบบ ปชช.๒) และเอกสารประกอบรายงานกรมป่าไม้ พร้อมด้วยรายชื่อเจ้าหน้าที่

ในสังกัดผู้รับผิดชอบ และรายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชน เสนอกรมป่าไม้พิจารณาอนุมัติโครงการ พร้อมกับสั่งการให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโครงการป่าชุมชน และสั่งการให้คณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้ช่วยพนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโครงการป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติ

การรายงานผลการปฏิบัติงาน (แบบ ปชช.๔)

และการจัดทำโครงการป่าชุมชนเป็นการต่อเนื่อง (แบบ ปชช.๕)

จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตาม แบบ ปชช.๔ ที่กำหนด โดยให้ระบุผลการประเมินการแบ่งกลุ่มป่าชุมชน โดยใช้เกณฑ์การแบ่งกลุ่มป่าชุมชน ซึ่งกำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานและงบประมาณประจำปีกิจกรรมส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน หรือตามที่กรมป่าไม้กำหนด โดยกำหนดแบ่งกลุ่ม ป่าชุมชนเป็น ๔ กลุ่ม คือ ป่าชุมชนพัฒนาดีมาก ป่าชุมชนพัฒนาปานกลาง ป่าชุมชนควรปรับปรุง และ ป่าชุมชนที่ควรยกเลิก ซึ่งผลการประเมินการแบ่งกลุ่มป่าชุมชนดังกล่าว จะนำสู่การพิจารณาผลการต่ออายุโครงการ ดังนี้

ป่าชุมชนพัฒนาดีมาก ให้มีการต่ออายุโครงการป่าชุมชนเป็นกรณีพิเศษ

ป่าชุมชนพัฒนาปานกลางและป่าชุมชนควรปรับปรุง ให้ต่ออายุโครงการป่าชุมชนตามแบบคำขอจัดทำโครงการป่าชุมชนเป็นการต่อเนื่อง (แบบ ปชช.๕)

ป่าชุมชนที่ควรยกเลิก ให้ถือว่าชุมชนมิได้ดำเนินโครงการป่าชุมชนแล้วและพื้นที่ดำเนินโครงการป่าชุมชนให้ถือว่าเป็นพื้นที่ตามสภาพเดิมทางกฎหมาย เช่น เคยเป็นป่าสงวนแห่งชาติก่อนดำเนินโครงการป่าชุมชนก็กลับไปเป็นป่าสงวนแห่งชาติดังเดิม หากชุมชนมีความประสงค์ขอจัดทำโครงการป่าชุมชนต้องไปดำเนินการตามกระบวนการจัดทำโครงการป่าชุมชนตามแบบ ปชช.๑ - แบบ ปชช.๓ ใหม่

เมื่อจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตามแบบ ปชช.๔ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้รายงานหน่วยงานที่รับผิดชอบรวบรวมเป็นหลักฐานที่หน่วยงาน ปีละ ๑ ครั้ง กรณีปีสุดท้ายของโครงการให้เสนอความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติโครงการป่าชุมชนต่อเนื่องตาม (แบบ ปชช.๕) รายงานกรมป่าไม้พิจารณาอนุมัติโครงการ

กรมป่าไม้ได้ส่งเสริมการจัดตั้งป่าชุมชนและอนุมัติโครงการป่าชุมชน ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๓ - ปัจจุบัน (ข้อมูล ณ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗) รวม ๘,๘๙๑ หมู่บ้าน เนื้อที่ ๓,๖๑๖,๖๙๓ ไร่ ๒ งาน ๓ ตารางวา โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับอนุมัติโครงการป่าชุมชนมากที่สุด ๔,๓๔๐ หมู่บ้าน รองลงมาคือภาคเหนือ จำนวน ๒,๗๔๙ หมู่บ้าน ภาคกลาง จำนวน ๑,๐๖๓ หมู่บ้าน และภาคใต้ จำนวน ๗๓๙ หมู่บ้าน

จุดที่ตั้งแสดงโครงการป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้

โครงการป่าชุมชนที่กรมป่าไม้ได้อนุมัติให้จัดตั้ง และมีการบริหารจัดการที่ดี จะได้รับการพิจารณาคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการสนับสนุนงบประมาณ เป็นเงินอุดหนุนให้กับชุมชน สำหรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมด้านการฟื้นฟูสภาพป่า ในการขอใช้งบประมาณ คณะกรรมการป่าชุมชนและสมาชิกในชุมชนจะต้องประชุมร่วมกัน เพื่อพิจารณากำหนดกิจกรรมที่ต้องการดำเนินการภายในชุมชน พร้อมทั้งจัดทำแผนงาน

และโครงการ เสนอขอใช้งบประมาณ ซึ่งที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะของงบประมาณ มาใช้สำหรับดำเนินการปลูกพืชอาหารป่า การทำแนวกันไฟในป่าชุมชน การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ สำหรับเยาวชน และบุคคลที่สนใจ รวมทั้งการจัดทำป้าย สื่อความหมาย และแปลงป่าชุมชน เป็นต้น โดยในระหว่างการดำเนินงานตามแผนงาน /โครงการเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็จะคอยให้การ สนับสนุนความรู้ทางด้านวิชาการ และ สนับสนุนการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการเป็นระยะๆ ปัจจุบันกรมป่าไม้ได้ สนับสนุนงบประมาณเงินอุดหนุนให้หมู่บ้าน เป้าหมายป่าชุมชนไปแล้ว จำนวน ๓,๖๔๒ หมู่บ้าน และดำเนินการจัดตั้งและสนับสนุน การดำเนินงานเครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ ระดับจังหวัด จำนวน ๖๔ จังหวัด

ที่ผ่านมาการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยคณะกรรมการป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้านเป็นแบบต่างคนต่างทำ ขาดการประสานเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทั้งที่ป่าชุมชนบางแห่งเป็นผืนป่าที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกันมีขอบเขตของป่าอยู่ติดกับหลายหมู่บ้านหรือหลายตำบล ดังนั้น การสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรป่าชุมชน จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรป่าชุมชนและเครือข่ายในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาป่าชุมชน ทำให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

เครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้จัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีการติดต่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของสมาชิกและขององค์กร เพื่อให้เกิดการประสานงานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันระหว่างหมู่บ้าน ระหว่างตำบล ระหว่างอำเภอ ในจังหวัดแต่ละจังหวัดที่มีป่าชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นตามแนวทางป่าชุมชนให้มีความสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

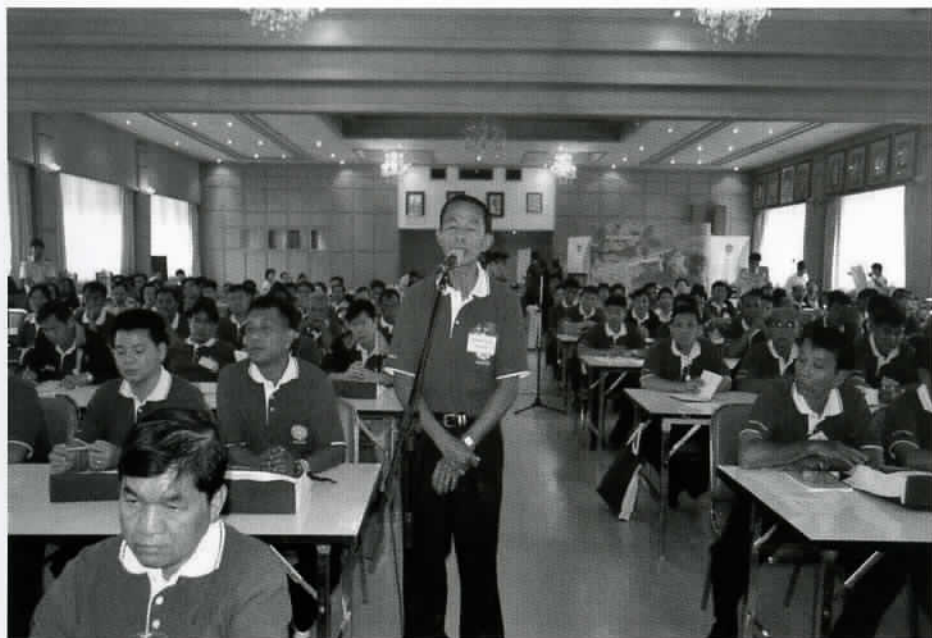
แนวทางการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรป่าชุมชน

๑) การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรป่าชุมชนกรมป่าไม้ระดับจังหวัด จะต้องจัดตั้งโดยการประชุมสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดและร่วมกันพิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรป่าชุมชนกรมป่าไม้ระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดยอมรับจากสมาชิกเครือข่ายองค์กรป่าชุมชนของจังหวัดนั้น ๆ

๒) จำนวนของคณะกรรมการร่วม ให้พิจารณาคัดเลือกสมาชิกเครือข่ายองค์กรป่าชุมชนจากอำเภอต่างๆ อำเภอละ ๑ คน เพื่อร่วมเป็นกรรมการ และทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายของอำเภอนั้นๆ ทั้งนี้หากในจังหวัดนั้นมีจำนวนอำเภอที่เป็นสมาชิกล้น อาจปรับจำนวนคณะกรรมการเป็นอำเภอละ ๒ คน ได้ตามความเหมาะสม

๓) ให้มีการกำหนดวาระของคณะกรรมการบริหารเครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด ตามความเหมาะสม

๔) ที่ปรึกษาเครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าชุมชน หัวหน้าศูนย์ประสานงานด้านป่าไม้ หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชน ผู้อำนวยการส่วนจัดการป่าชุมชน ประจำสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ผู้แทนจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ตลอดจนที่ปรึกษาจากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา พระสงฆ์ (ถ้ามี)

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรป่าชุมชน ระดับจังหวัด

๑) รวมกลุ่มสมาชิกองค์กรป่าชุมชนระดับหมู่บ้าน เชื่อมร้อยเป็นสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ระดับจังหวัดให้มากที่สุด ตลอดจนเชื่อมร้อยองค์กรป่าชุมชนกึ่งทางการ และองค์กรป่าชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เพื่อเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

๒) สนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนเครือข่าย เช่น การจัดประชุม สัมมนาเวทีชาวบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น และประสบการณ์ ช่วยกันพิจารณาแก้ไขปัญหาด้านป่าชุมชนของแต่ละท้องที่ การจัดฝึกอบรม และการศึกษาดูงานด้านป่าชุมชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการของป่าชุมชน

รวมทั้งในด้านวิชาการป่าไม้ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาป่าชุมชน โดยขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และองค์กรต่างๆ

๓) ประชาสัมพันธ์กลุ่มเครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ระดับจังหวัดให้หน่วยงานองค์กรต่างๆ ได้รู้จัก

๔) เป็นตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕) กำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางการพัฒนาเครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ระดับจังหวัดพร้อมทั้งพิจารณาปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่และแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ประโยชน์ของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย

๑) ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทักษะความรู้ประสบการณ์เครื่องมือ และสื่อผ่านการประชุม การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แก่กัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ทั้งองค์กรและบุคคล

๒) เครือข่ายป่าชุมชนแต่ละระดับจะมีความเข้มแข็ง มีการร่วมมือ ประสานงานกันในการพัฒนาและบริหารจัดการป่าชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและเครือข่ายในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาป่า ก่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) มีการพัฒนาศักยภาพและภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการป่าชุมชนให้สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ตลอดจนการขยายผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายป่าชุมชนอื่นๆ

๔) ก่อให้เกิดความเข้าใจ และนำไปสู่การทำงานร่วมกันและได้รับผลประโยชน์ทุกฝ่าย

๕) ทำให้ทราบปัญหาและกลุ่มปัญหาที่ต้องการแนวทางแก้ไขที่คล้ายคลึงกัน และรวมพลัง วิเคราะห์ปัญหา และแนวทางแก้ไข

๖) เครือข่ายทำให้ความต้องการของประชาชน ชุมชนได้รับการตอบสนองจากภาครัฐ และภาคเอกชน

๗) เครือข่ายทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานวิชาการ และแหล่งทุนได้ชัดเจนมากขึ้น

๘) เครือข่ายทำให้สมาชิกและองค์กรได้รับความช่วยเหลือและการยอมรับจากพันธมิตร ก่อให้เกิดความอบอุ่นในสังคม

๙) มีการพัฒนากระบวนการทำงานที่เกิดขึ้นเองโดยชุมชน บนพื้นฐานกระบวนการมีส่วนร่วมโดยอาศัยกลไกของภาครัฐ ภาคเอกชน และความร่วมมือของชุมชนแบบพหุภาคี ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของทางราชการ องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรเอกชน และชาวบ้าน ทำให้ลดความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ (กรมป่าไม้, ๒๕๕๔)

ปัจจุบันกรมป่าไม้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนในจังหวัดที่มีป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติโครงการป่าชุมชนจากกรมป่าไม้ จำนวน ๖๔ จังหวัด (จังหวัดที่ยังไม่มีตาม พบ. จัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชน จำนวน ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต เนื่องจากมีจำนวนป่าชุมชนน้อย รวมทั้ง ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ทั้งยังเป็นพื้นที่เสี่ยงภัย) และอธิบดีกรมป่าไม้ได้เป็นประธานมอบประกาศเกียรติคุณให้กับประธานเครือข่ายป่าชุมชนของกรมป่าไม้ระดับจังหวัด ทั้ง ๖๔ จังหวัด เมื่อครั้งกรมป่าไม้ดำเนินโครงการสัมมนา เรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายป่าชุมชน” ประจำปี ๒๕๕๔ ของเครือข่ายป่าชุมชนที่กรมป่าไม้จัดตั้งขึ้น สามารถขับเคลื่อนการดูแลรักษาป่าในรูปแบบป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตามวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมเครือข่ายป่าชุมชน

กิจกรรมโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

กรมป่าไม้ได้เข้าร่วมโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อปลายปี ๒๕๕๑ ตามนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการให้บริการดูแลการปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นในการให้คำแนะนำและส่งเสริมกิจกรรมด้านป่าไม้ให้กับหมู่บ้านเป้าหมายโครงการตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ลักษณะการดำเนินกิจกรรมจะเป็นการดำเนินการตามความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ผู้นำจัดการป่าชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมระบบ

วนเกษตรในพื้นที่เกษตรกร โดยการสนับสนุนด้านกล้าไม้ป่าพันธุ์พืชเกษตร และพันธุ์พืชสมุนไพร เพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นพืชอาหาร และยากลางบ้าน ตลอดจนการสนับสนุนด้านการจัดเตรียมพื้นที่ และวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำระบบวนเกษตรในพื้นที่เกษตรกร

ปัจจุบันส่งเสริมระบบวนเกษตรในพื้นที่เกษตรกร จำนวน ๒๘ ราย พื้นที่ ๗๑.๑๖ ไร่ และจัดฝึกอบรมราษฎร หลักสูตร "เทคนิคการเพาะและขยายพันธุ์พืช" และหลักสูตร "วนเกษตร" จำนวน ๕๐ รุ่น รวม ๑,๕๐๐ คน

กิจกรรมโครงการศูนย์การเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก

กิจกรรมโครงการศูนย์การเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก เป็นกิจกรรมตามนโยบายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องการให้มีศูนย์กลางการเรียนรู้ภารกิจหลักของกระทรวงฯ ประจำภาคเหนือตอนล่าง ในบริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งขวา ตำบลวังนกแอ่น อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยในส่วนของกรมป่าไม้ได้นำเสนอภารกิจหลักเกี่ยวกับการส่งเสริมคนอยู่กับป่า และการสนับสนุนกล้าไม้ นอกจากนี้ยังได้จัดฝึกอบรมอีกจำนวนปีละ ๒ หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตร "วิถีคน วิถีป่า" และหลักสูตร "เยาวชนนักอนุรักษ์" หลักสูตรละ ๑ รุ่นๆ ละ ๕๐ คน

กิจกรรมพัฒนาป่าไม้ร่วมกับองค์กรและเครือข่ายแบบบูรณาการ

กิจกรรมพัฒนาป่าไม้ร่วมกับองค์กรและเครือข่ายแบบบูรณาการ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรและเครือข่าย เช่น สถาบันศาสนา โรงเรียน และ อบต. เป็นต้น ในการจัดทำโครงการป่าไม้ร่วมกับองค์กรและเครือข่ายแบบบูรณาการ โดยกรมป่าไม้สนับสนุนด้านกล้าไม้ และประสานงานอย่างต่อเนื่องกับองค์กรและเครือข่ายต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อเป็นที่ปรึกษา ให้ข้อมูล และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ และดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ร่วมกับพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยการจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ร่วมกับพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ และการฝึกอบรม หลักสูตร "การถวายเป็นบุญพระสงฆ์เกี่ยวกับงานด้านป่าไม้"

ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๕ มีโครงการพัฒนาป่าไม้ร่วมกับ
องค์กรและเครือข่าย จำนวนทั้งสิ้น ๑๙๕ โครงการ

ลานปฏิบัติธรรมในสวนสาธารณะ ต. บ้านโฮ้ง อ. บ้านโฮ้ง จ. ลำพูน

กิจกรรมพัฒนาป่าชุมชนเมืองเพื่อลดสภาวะโลกร้อน

กิจกรรมพัฒนาป่าชุมชนเมืองเพื่อลดสภาวะโลกร้อนเป็นการดำเนินกิจกรรมภายใต้หลักการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๗ ที่เห็นว่าปัจจุบันสภาพภูมิอากาศของประเทศมีอุณหภูมิโดยเฉลี่ยสูงกว่าในอดีต สาเหตุสำคัญประการหนึ่งเนื่องมาจากสภาพ

ธรรมชาติถูกทำลาย และมีการตัดไม้ทำลายป่ามาก ทำให้อากาศร้อนอบอ้าว และประชาชนใช้เครื่องปรับอากาศเพิ่มขึ้น หากได้ช่วยกันฟื้นฟู และดูแลรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมกันสร้างพื้นที่สีเขียวให้เพิ่มมากขึ้น ด้วยการช่วยกันปลูกต้นไม้ และ

สร้างสวนสาธารณะทั้งขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ให้กระจายไปทั่วประเทศ ก็จะช่วยลดอุณหภูมิในอากาศลงได้ พร้อมทั้งได้มอบหมายให้หน่วยงานพิจารณาความเหมาะสมในการนำพื้นที่มาจัดสร้างเป็นสวนสาธารณะ หรือพื้นที่สันทนาการ หรือพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชน

ลักษณะการดำเนินกิจกรรมพัฒนาป่าชุมชนเมืองเพื่อลดสภาวะโลกร้อน โดยกรมป่าไม้สนับสนุนด้านกล้าไม้และคำแนะนำทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เข้าร่วมเป็นผู้สนับสนุนด้านการปลูก และบำรุงดูแลรักษา โดยส่วนใหญ่ จะเป็นการดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีงบประมาณสำหรับ สนับสนุนด้านการบำรุงดูแลรักษา โดยส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในเขตชุมชนบริเวณ

สองข้างทาง รอบสระน้ำ แหล่งน้ำ วัด โรงเรียนสถานศึกษา หมู่บ้านจัดสรร หรือ ในเขตของโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการ ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น สำหรับชนิด พันธุ์ไม้ที่สนับสนุนจะเป็นพันธุ์ไม้ยืนต้น ประเภทให้ร่มเงาหรือมีดอกสวยงาม และ หรือสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

นอกจากนี้ยังได้ดำเนินกิจกรรม สนับสนุนการจัดสร้างสวนสาธารณะใน เขตชุมชน โดยกรมป่าไม้สนับสนุนการจัด สร้างองค์ประกอบภายในสวนสาธารณะ ในเบื้องต้นเท่าที่จำเป็นในปีแรก ได้แก่ การจัดทำป้ายโครงการ ทางเดิน/ทางวิ่ง ภายในสวน ลานออกกำลังกาย สวนหย่อม

ไม้ดอกไม้ประดับ ศาลาพักผ่อน ม้านั่ง ตลอดจนการปลูกต้นไม้ และการจัดทำป้ายชื่อ พันธุ์ไม้ ทั้งนี้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และการศึกษาธรรมชาติ เป็นหลัก

ปัจจุบันดำเนินการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในเขตชุมชนตามกิจกรรมพัฒนา ป่าชุมชนเมืองเพื่อลดสภาวะโลกร้อน จำนวน ๓๙๑ แห่ง และปรับปรุงและพัฒนา สวนสาธารณะ จำนวน ๖๙ แห่ง

กิจกรรมพัฒนานวนศาสตร์ชุมชน

กิจกรรมพัฒนานวนศาสตร์ชุมชน เป็นกิจกรรมดำเนินการเพื่อสนับสนุน และพัฒนาการดำเนินงานด้านป่าชุมชน โดยการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชนให้ สามารถอำนวยประโยชน์ได้อย่างสมดุล และยั่งยืนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการจัดทำแปลงป่าพื้นบ้าน

อาหารชุมชน และส่งเสริมและฝึกอบรมการปลูกพืชในระบบวนเกษตร ทั้งนี้เพื่อส่งเสริม การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและเต็มศักยภาพของพื้นที่ นอกจากนี้ จะมีการศึกษาทางวิชาการด้านวนศาสตร์ชุมชน เช่น การศึกษาการเก็บกักคาร์บอน

ในพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อเป็นฐานข้อมูล สำหรับการรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาวะ ภูมิอากาศ การศึกษาชนิดพันธุ์ไม้ที่ เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมวนเกษตร และการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากป่า เป็นต้น

ผลการดำเนินงานจนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. ๒๕๕๖) จัดทำแปลงป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชน จำนวน ๙,๙๙๑.๕๙ ไร่ ส่งเสริมและฝึกอบรมราษฎร หลักสูตร วนเกษตร จำนวน ๑๙๑ รุ่น ๔,๗๗๕ คน ศึกษาทางวิชาการด้านวนศาสตร์ชุมชน จำนวน ๒๖๘ เรื่อง ศึกษาการเก็บกักคาร์บอนในพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน ๓๖ เรื่อง ศึกษาชนิดพันธุ์ไม้ จำนวน ๑๗๙ เรื่อง และศึกษามิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๑๗๙ เรื่อง โดยสามารถ กระจายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน www.forest.go.th

โครงการความร่วมมือกับภาคเอกชน

ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วม นอกจากกรมป่าไม้จะดำเนินการกับหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังได้ร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชนในการบริหารและพัฒนาป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรภาคเอกชนอย่างแท้จริง โดยโครงการสำคัญที่ร่วมดำเนินการ ได้แก่

๑.โครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน เป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง กรมป่าไม้ กับ บริษัท ผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) โดยกรมป่าไม้จะพิจารณาคัดเลือกป่าชุมชนทั่วประเทศส่งเข้าประกวด บริษัท ผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) เป็นผู้เข้าร่วมขับเคลื่อนโครงการและสนับสนุนรางวัล

กิจกรรมหลักของโครงการ “อนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน” คือการประกวดป่าชุมชนตัวอย่างซึ่งถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีเป้าหมายเพื่อยกย่องเขตชุมชนที่มีการดูแลรักษาป่าด้วยระบบการจัดการที่ดี กล่าวคือ ทุกภาคส่วนของชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน มีการจัดระบบการรักษาป่า ไม่ให้ถูกบุกรุกทำลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนมีความเข้มแข็งและขยายเป็นเครือข่าย เพื่อเผยแพร่แนวความคิดการอนุรักษ์ป่าสู่ชุมชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ชุมชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน โดยไม่ทำลายป่า

ในช่วง ๒ ปีที่ดำเนินการ (ปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๖) มีจำนวนชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการประกวดป่าชุมชนดีเด่น และได้รับรางวัลจากโครงการฯ จำนวน ๘๔๖ แห่ง ซึ่งจะเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒. โครงการชุมชนรักษ์ป่า สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกรมป่าไม้กับบริษัทสยามฟอเรสทรี จำกัด โดยกรมป่าไม้จัดหาพื้นที่ป่าชุมชนที่เหมาะสมเพื่อดำเนินโครงการฯ บริษัทสยามฟอเรสทรี จำกัด สนับสนุนงบประมาณเพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนตามหลักวิชาการ

กิจกรรมตามโครงการชุมชนรักษ์ป่า ศูนย์พัฒนาที่ยั่งยืน เช่น กิจกรรมการปลูกป่าเสริมเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในป่าชุมชน การสำรวจและประเมินสถานภาพป่าชุมชน การจัดทำป้ายสื่อความหมาย การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การสร้างศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชน การสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ การปลูกจิตสำนึกเยาวชน จัดทำค่ายเยาวชน การจัดประชาคมกฎระเบียบป่าชุมชน การเสวนาเครือข่ายป่าชุมชน และการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นต้น ผลการดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๔ ดำเนินการในพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน ๙ แห่ง ในท้องที่จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ กาญจนบุรี ราชบุรี และกำแพงเพชร

บทที่ ๕

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กรมป่าไม้ได้เคยเสนอพระราชบัญญัติป่าชุมชน สำหรับเป็นกฎหมายใช้รองรับการดำเนินงานด้านป่าชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ต่อมาจนกระทั่งเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับล่าสุดตกไป เพราะกระบวนการไม่ถูกต้อง (องค์ประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ/สนช. ไม่ครบองค์ประชุม) ดังนั้นการดำเนินงานป่าชุมชนของกรมป่าไม้ในปัจจุบันจึงดำเนินการโดยอาศัยกฎหมายป่าไม้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ และพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช ๒๔๘๔ โดยอาศัยอำนาจอธิบดีกรมป่าไม้ในการอนุมัติให้จัดตั้งป่าชุมชน โดยให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ดำเนินการในการบริหารจัดการป่าร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการสงวนและบำรุงป่า (กรมป่าไม้, ๒๕๕๓)

การขออนุญาตโครงการป่าชุมชน

พื้นที่ใดที่ราษฎรในชุมชนประสงค์จะจัดตั้งเป็นป่าชุมชนนั้น สามารถกระทำได้ตามหลักการ และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในมาตรา ๑๗ และมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และในมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้ให้อำนาจอธิบดีกรมป่าไม้ดำเนินการได้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. กรณีป่าชุมชนอยู่ในเขตป่า ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช

๒๕๔๕

กรณีนี้ราษฎรในชุมชนจำเป็นต้องขออนุญาตจากรัฐ โดยจัดทำเป็นโครงการป่าชุมชน ที่มีพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้มาร่วมกับชุมชนเข้าดำเนินการ ซึ่งจะมีรูปแบบที่กำหนดไว้ เช่น ชุมชนนั้นๆ จะต้องมีส่วนที่มีคุณสมบัติครบพร้อมเข้าชื่อในจำนวนที่กำหนด มีการจัดทำคำขออนุญาตฯ ตามแบบ ปชช.๑ ต่อหน่วยงานที่กำหนดตามแต่กรณี มีรายงานการตรวจสอบป่าและกำหนดเขตฯ ตามแบบ ปชช.๒ มีโครงการจัดการป่าตามแบบ ปชช.๓ ที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีตัวชี้วัดและตรวจสอบได้เป็นอย่างน้อย โดย

๑) อาศัยความในมาตรา ๑๗ (ว่าด้วยการทำไม้หวงห้าม) ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๕๔๔ บัญญัติว่า “บทบัญญัติในส่วนนี้มีให้ใช้บังคับในกรณีดังต่อไปนี้ (๑) พนักงานเจ้าหน้าที่จัดกระทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงป่า การค้นคว้า หรือการทดลองในทางวิชาการ (๒) ผู้เก็บหาเศษไม้ปลายไม้ตายแห้งที่ล้มขนอนนอนไพร อันมีลักษณะเป็นไม้พิน ซึ่งมีไซ้ไม้สักหรือไม้หวงห้ามประเภท ข ไปสำหรับใช้สอยในบ้านเรือนแห่งตนหรือประกอบกิจของตน”

๒) อาศัยความในมาตรา ๓๒ (ว่าด้วยของป่าหวงห้าม) ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๕๔๔ บัญญัติว่า “บทบัญญัติในส่วนนี้มีให้ใช้บังคับในกรณีพนักงานเจ้าหน้าที่จัดกระทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงป่า การค้นคว้า หรือการทดลองในทางวิชาการ”

ดังนั้น เพื่อการปฏิบัติเป็นไปตามแนวทางเดียวกับการสั่งการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติในพื้นที่ป่าชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อธิบดีกรมป่าไม้ จึงส่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ เข้าไปดำเนินการ และให้หน่วยงานปฏิบัติในพื้นที่เสนอรายชื่อเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ เพื่อมีคำสั่งกรมป่าไม้แต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโครงการป่าชุมชนด้วยเช่นกัน

๒. กรณีป่าชุมชนอยู่ในกรณีพื้นที่ดำเนินการเป็นพื้นที่อื่น ๆ

นอกเหนือจากพื้นที่ป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยที่กรมป่าไม้จะพิจารณาอนุมัติโครงการป่าชุมชน และสั่งการให้เจ้าหน้าที่ดำเนินกิจกรรมเฉพาะที่เป็นภารกิจและอยู่ภายในอำนาจหน้าที่ของกรมป่าไม้เท่านั้น โดยราษฎรในชุมชนอาจดำเนินการได้เมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าของผู้ครอบครองพื้นที่ เช่น เอกชน ส่วนราชการ โรงเรียน วัด กระทรวงมหาดไทย ฯลฯ และอาจจะขออนุญาตทำโครงการป่าชุมชนโดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ร่วมกับชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้ ก็เพื่อความสะดวกของการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ในรูปแบบไม้ซุง ไม้ท่อน ไม้แปรรูปที่จะตามมาในโอกาสต่อไป

ดังนั้น พื้นที่ป่าไม้ที่ใดจะเป็น “ป่าชุมชน” ก็เมื่อได้จัดตั้งโดยได้รับอนุญาตโครงการจากกรมป่าไม้ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีอำนาจในการอนุญาต และดำเนินการด้านป่าไม้ของประเทศตามกฎหมายแล้ว พื้นที่ป่าไม้นั้นจึงจะเรียกว่า “ป่าชุมชน” ได้

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากในการดำเนินงานด้านป่าชุมชนยังไม่มีกฎหมายรองรับโดยตรง ดังนั้นในการดำเนินงานจึงจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตพื้นที่ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ และกฎหมายเกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

๒.๑ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔

เฉพาะบางมาตราที่เป็นประโยชน์และได้นำมาใช้กับการดำเนินงานป่าชุมชนในปัจจุบัน ดังนี้

ฯลฯ

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

(๑) “ป่า” หมายความว่า ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน

(๒) “ไม้” หมายความว่า ไม้สักและไม้อื่นทุกชนิดที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถา

รวมตลอดถึงไม้ที่นำเข้ามาในราชอาณาจักร ไม้ไผ่ทุกชนิด ปาล์ม หวาย ตลอดจนราก ปุ่ม ตอ เศษ ปลาย และกิ่งของสิ่งนั้น ๆ ไม่ว่าจะถูกตัดทอน เลื่อย ผ่า ถาก ขุด หรือกระทำโดยประการอื่นใด

ฯลฯ

(๓) "ของป่า" หมายความว่า บรรดาของที่เกิดหรือมีขึ้นในป่าตามธรรมชาติ

ก. ไม้ รวมทั้งส่วนต่างๆ ของไม้ ถ่านไม้ น้ำมันไม้ ยางไม้ ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่เกิดจากไม้

ข. พืชต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่เกิดจากพืชนั้น

ค. รังนก ครั่ง รวงผึ้ง น้ำผึ้ง ชีผึ้ง และมูลค้างคาว

ง. หินที่ไม่ใช่แร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ และหมายความรวมถึงถ่านไม้ที่บุคคลทำขึ้นด้วย

ฯลฯ

มาตรา ๑๗ บัญญัติในส่วนนี้มีให้ใช้บังคับในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) พนักงานเจ้าหน้าที่จัดกระทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงป่า การค้นคว้า หรือการทดลองในทางวิชาการ

(๒) ผู้เก็บหาเศษไม้ ปลายไม้ตายแห้งที่ล้มขอนนอนไพร อันมีลักษณะเป็นไม้พิน ซึ่งมีไซ้ไม้สักหรือไม้หวงห้ามประเภท ข. ไปสำหรับใช้สอยในบ้านเรือนแห่งตน หรือประกอบกิจการ

ฯลฯ

มาตรา ๓๒ บทบัญญัติในส่วนนี้มีให้ใช้บังคับในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่จัดกระทำไป เพื่อประโยชน์ในการบำรุงป่า การค้นคว้า หรือการทดลองในทางวิชาการ

ฯลฯ

๒.๒ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗

เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นภายหลังพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ โดยมุ่งดำเนินการกำหนดขอบเขตป่าไม้บนพื้นที่ "ป่าไม้ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้เป็น

ป่าไม้ถาวรของชาติ" แล้วเป็นหลัก ให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อป้องกันการบุกรุกหรือนำไปเป็นประโยชน์ของบุคคล และเป็นการสงวนไว้ใช้ประโยชน์ในภาพรวมของประเทศ ในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ นี้ มีบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป่าชุมชน ดังนี้

ฯลฯ

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

"ป่า" หมายความว่า ที่ดินรวมตลอดถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย

"ไม้" หมายความว่า ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น กอ หรือเถา ไม่ว่าจะยังยืนต้นหรือล้มลงแล้ว และหมายความรวมตลอดถึง ราก ปุ่ม ตอ หน่อ กิ่ง ตา หัว เหง้า เศษ ปลายหรือส่วนหนึ่งส่วนใด ของไม้ ไม่ว่าจะถูกตัด ฟัน เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ชุด หรือกระทำโดยวิธีการอื่นใด

"ของป่า" หมายความว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในป่า เป็นต้นว่า

(๑) ไม้พื้น ถ่าน เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เมล็ด ผลไม้ หน่อไม้ ชันไม้ และยางไม้

(๒) หญ้า อ้อ พง แคม ปรีอ คา กก กระจูด กัล้วยไม้ กูด เห็ด และพืชอื่น

(๓) ซากสัตว์ ไข่ หนัง เขา นอ งา กราม ขนาย กระดุก ขน รังนก ครั่ง รังผึ้ง น้ำผึ้ง และมูลค้างคาว

(๔) ดิน หิน กรวด ทราย แร่และน้ำมัน

ฯลฯ

มาตรา ๑๔ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครอง ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก้นสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่าหรือ กระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เว้นแต่

(๑) ทำไม้หรือเก็บหาของป่า ตามมาตรา ๑๙ เข้าทำประโยชน์หรือ อยู่อาศัยตามมาตรา ๑๖ ทวิ หรือมาตรา ๑๖ ตริ กระทำตามมาตรา ๑๗ ใช้ประโยชน์ ตามมาตรา ๑๘ หรือการกระทำตามมาตรา ๑๙ หรือมาตรา ๒๐

(๒) ทำไม้หวงห้ามหรือเก็บหาของป่าหวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วย ป่าไม้

มาตรา ๑๕ การทำไม้หรือเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติให้กระทำได้ เมื่อได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ประกาศ อนุญาตไว้เป็นคราวๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะการอนุญาต ให้เป็นไปตามระเบียบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ฯลฯ

มาตรา ๑๙ เพื่อประโยชน์ในการควบคุม ดูแลรักษา หรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติ อธิบดีมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้กระทำ อย่างหนึ่งอย่างใดในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้

ฯลฯ

การใช้ประโยชน์ใดๆ ในพื้นที่ที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชนในเขต ป่าสงวนแห่งชาติ ยังไม่มีวิธีการเฉพาะสำหรับราษฎรในชุมชน หรือให้อำนาจราษฎร ในชุมชนใช้ หรือดำเนินการอย่างอิสระจากกฎหมาย ซึ่งก็หมายความว่า การดำเนินการ และ "การใช้ประโยชน์" ใดๆ ในพื้นที่ป่าชุมชนนี้ ก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายที่ บัญญัติไว้เท่านั้น เช่น กฎกระทรวงฉบับที่ ๑,๑๐๗ (พ.ศ. ๒๕๒๘) ออกตามความ ในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ว่าด้วยการเก็บหาของป่าในเขต ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งไม่เหมือนกับป่าชุมชนในพื้นที่ป่าไม้ตามพระราชบัญญัติ

ป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ที่ยังไม่ได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ที่มีข้อได้เปรียบกว่า คือ มีช่องทางการเก็บหาเศษไม้ ปลายไม้ ได้ โดยกฎหมายยกเว้นให้ในเรื่อง การทำไม้หวงห้ามไว้อย่างชัดเจนตามบทบัญญัติในมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติ ป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔

กฎกระทรวงฉบับที่ ๑,๑๐๗ (พ.ศ.๒๕๒๘) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ ว่าด้วยการทำไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

ข้อ ๓ การทำไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อใช้สอยในครัวเรือนของตน ในกรณีดังต่อไปนี้ ให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องขอรับใบอนุญาต

๑) การเก็บหาเศษไม้ ปลายไม้ตายแห้งที่ล้มขอนนอนไพรอันมี ลักษณะเป็นไม้พิน

๒) การตัดไม้ไผ่ทุกชนิด

๓) การเก็บหาหวายและเถาวัลย์

๔) การทำไม้ตามที่อธิบดีประกาศกำหนด

และประกอบด้วยระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตทำไม้ภายใน เขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๙ ข้อ ๒๐ การทำไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อ ใช้สอยในครัวเรือนของตน ที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องขออนุญาตตามที่กำหนดไว้ใน กฎกระทรวงนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศอนุญาตไว้เป็นคราวๆ ภายในเขต ป่าสงวนแห่งชาติแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ

กฎกระทรวงฉบับที่ ๑,๑๐๗ (พ.ศ.๒๕๒๘) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ ว่าด้วยการเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

ข้อ ๒ การเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อใช้สอย หรือบริโภคในครัวเรือนของตนในกรณีดังต่อไปนี้ ให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องขอรับใบอนุญาต

๑) การเก็บหาหญ้าคา อ้อ พง แคม บรื้อ กก กระจุต ใบพลวง

๒) การเก็บหาผลไม้ หน่อไม้ เห็ด หรือพืชชนิดอื่นๆ

๓) การเก็บหาผัก กลอย มัน สมุนไพร รากไม้

๔) การเก็บหาชันไม้

๕) การเก็บหาผล หรือฝักสะตอ หรือผล หรือฝักเหียง หรือผลเนียง โดยไม่ทำอันตราย หรือกระทำการใดๆ อันเป็นอันตราย แก่ต้นสะตอ หรือต้นเหียง หรือต้นเนียง

๖) การเก็บหาของป่าอื่นตามที่อธิบดีประกาศกำหนด

และประกอบด้วยระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตเก็บหาของป่าภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๙ ข้อ ๑๗ การเก็บหาของป่าภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อใช้สอย หรือบริโภคในครัวเรือนของตน ที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องขออนุญาตตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงนี้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศอนุญาตได้เป็นคราวๆ ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ (กรมป่าไม้, ๒๕๕๔)

บทที่ ๖

หน่วยงานรับผิดชอบ

สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้

อาคารเทียมมคมกฤต ชั้น ๓ เลขที่ ๖๑ ถนนพหลโยธิน
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐

โทร. ๐ ๒๕๖๑ ๔๒๙๒ - ๓ ; ต่อ ๕๖๓๙ <http://www.forest.go.th>

ชื่อ-สกุล	ปฏิบัติหน้าที่	เบอร์ภายใน
สำนักจัดการป่าชุมชน		
นายประลอง ดำรงค์ไทย	ผู้อำนวยการสำนักจัดการป่าชุมชน	๕๕๒๓
ผู้เชี่ยวชาญ		
นางนันทนา บุญยานันต์	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจัดการป่าชุมชน	๕๖๔๗
ส่วนอำนวยการ		
นายสัมพันธ์ มีสิทธิ์	ผู้อำนวยการส่วนอำนวยการ	๕๖๔๙
นางสาวพิทยาภรณ์ ป่าหลวง	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	๕๖๔๘
นางสาวกนิษฐา นฤกุล	หัวหน้าฝ่ายแผนงานและงบประมาณ	๕๖๔๘
นางเสาวคนธ์ กิ่งพรหมเจริญ	หัวหน้าฝ่ายการเงิน บัญชี และพัสดุ	๕๖๔๘

ชื่อ-สกุล	ปฏิบัติหน้าที่	เบอร์ภายใน
ส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม		
นายศักดิ์ มณีวงศ์	ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม	๕๕๔๙
นายปรีชา กิ่งพรหมเจริญ	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	๕๖๕๔
นายภควัต โปธินาค	หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมความร่วมมือและเครือข่าย	๕๕๔๙
นางสาวสมพร คำชมพู	หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการส่งเสริม	๕๖๕๔
ส่วนส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน		
นายพิชัย เอกศิริพงษ์	ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน	๕๖๔๗
นางหัสณีย์ แคะนาค	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	๕๖๖๕
นางสาวปาริชาติ ฤทธิเดช	หัวหน้าฝ่ายแผนงานและติดตามผล	๕๖๕๒
นายณรงค์ ทองรักษ	หัวหน้าฝ่ายจัดการป่าชุมชน	๕๖๕๕
นางสาวพนาวลัย จันทร์สระคู	หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน	๕๖๔๒
ส่วนพัฒนานวนศาสตร์ชุมชน		
นายอารยัน บุญแสง	ผู้อำนวยการส่วนพัฒนานวนศาสตร์ชุมชน	๕๖๔๗
นายชัยสกุลธร เลขโรจนพันธ์	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	๕๖๔๓
นายวรการ เกษมพันธ์กุล	หัวหน้าฝ่ายพัฒนาป่าในเมือง ทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายแผนงานและงบประมาณ (อีกหน้าที่หนึ่ง)	๕๖๔๒
นายคมสัน เรื่องฤทธิสาระกุล	หัวหน้าฝ่ายศึกษาและส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชน	๕๖๔๕
ส่วนประสานงานและโครงการพิเศษ		
นายอภิรักษ์ ทหรานนท์	ผู้อำนวยการส่วนประสานงานและโครงการพิเศษ	๕๖๓๙
นางปรีชาติ เจริญกรุง	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	๕๖๓๙
นายกิตติพร คุณนกิจ	หัวหน้าฝ่ายประสานและโครงการพิเศษ	๕๖๓๙
นางสาวพรพรรณ เจิดอัคร์วสิน	หัวหน้าฝ่ายสารสนเทศ	๕๖๓๙

ชื่อ-สกุล	ปฏิบัติหน้าที่	หมายเลขโทรศัพท์	ที่ตั้ง
ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๑-๑๒			
นายขวลิต ศุภสาร	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๑ (เชียงใหม่)	๐๘๑-๑๑๑-๒๖๓๘	ต.แม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๒๐
นางสาวสุนทรี พลอยรุ่งโรจน์	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๒ (เพชรบูรณ์)	๐๘๑-๗๐๗-๓๓๘๕	บ้านเขาย่า ต.สะเดาะพง อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๒๗๐
นายปรีชา คุ่มสีโว้ย	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๓ (สกลนคร)	๐๘๑-๒๖๑-๓๕๕๔	ต.โคกภู อ.ภูพาน จ.สกลนคร ๔๗๑๘๐
นางมณีรัตน์ สกุลศิริจิตร	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๔ (ศรีสะเกษ)	๐๘๓-๙๖๕-๑๐๒๐	ต.รุ่งระวี อ.น้ำเกลี้ยง จ.ศรีสะเกษ ๓๓๑๓๐
นายโกวิท คงมี	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๕ (อุทัยธานี)	๐๘๖-๓๗๕-๒๔๕๓	บ้านโป่งข่อย ม. ๔ ต.ทองหลาง อ.ห้วยคต จ.อุทัยธานี ๖๑๑๗๐
นายวินทร์ ปิ่นแก้ว	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๖ (ระยอง)	๐๘๑-๙๙๐-๔๒๔๑	๕๕ ม. ๗ ต.ชากพง อ.แกลง จ.ระยอง ๒๑๑๙๐
นายชัยรัตน์ จันทรสกุล	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๗ (เพชรบุรี)	๐๘๖-๕๓๑-๓๒๖๕	๓๖๑ ต.ดำเนินเกษม ต.คลองกระแซง อ.เมือง จ.เพชรบุรี ๗๖๐๐๐
นายพีระชัย สุขเกื้อ	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๘ (ตรัง)	๐๘๑-๘๙๒-๓๘๓๕	ต.กะช่อง อ.นาโยง จ.ตรัง ๙๒๐๐๐
นายเจษฎา พันสถา	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๙ (ลำปาง)	๐๘๑-๑๑๑-๕๑๑๐	๒๘๘ ม.๓ ต.บ้านหวด อ.งาว จ.ลำปาง ๕๒๑๑๐
นายวุฒิชัย พิรุณสุนทร	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๑๐ (ขอนแก่น)	๐๘๑-๙๗๔-๒๕๒๕	ต.สงเปือย อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น ๔๐๑๕๐
นายมีชัย ประชากุล	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๑๑ (สระบุรี)	๐๘๖-๑๓๗-๖๑๐๐	ต.พุด อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี ๑๘๒๔๐
นายहरรรษา เรืองชัย	หน.ศูนย์ส่งเสริมวนศาสตร์ชุมชนที่ ๑๒ (สุราษฎร์ธานี)	๐๘๑-๕๓๗-๒๖๔๖	ม. ๕ ต.มะขามเตี้ย อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐

ชื่อ-สกุล	ปฏิบัติหน้าที่	หมายเลขโทรศัพท์	ที่ตั้ง
สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑-๑๓ และสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้สาขา ๑๐ สาขา			
นายณญญ สิทธิกัน	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๖-๙๑๖-๒๓๒๓	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑ (เชียงใหม่)
นายชัยวัฒน์ พุ่มพวง	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๖-๕๕๗-๔๓๒๙	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๒ (เชียงราย)
นายทรงศักดิ์ กิตติธากรณ์	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๓-๓๒๐-๙๑๑๘	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๓ (ลำปาง)
นายจีระ ทองพุดมี	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๓๒๔-๘๕๒๐	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๔ (ตาก)
นายมีชัย ประชากุล	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๖-๗๖๒-๗๖๔๑	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๕ (สระบุรี)
นายสุทัศน์ เชนวิถีสข	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๙๖๕-๒๓๐๒	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๖ (อุดรธานี)
นายวุฒิชัย พิรุณสุนทร	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๙๗๕-๒๕๒๕	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ (ขอนแก่น)
นายธีระ ใคว์ประสิทธิ์	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๙๕๕-๙๗๒๗	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๘ (นครราชสีมา)
นายชินทฐ์ ปิ่นแก้ว	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๙๔๐-๔๒๔๑	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๙ (ชลบุรี)
นายนริศ อาจัญญกรณ์	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๔๐๗-๒๔๐๕	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๐ (ราชบุรี)
นายอนุพงษ์ เจียมจำรัสศิลป์	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๘๙๒-๗๓๐๕	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๑ (สุราษฎร์ธานี)
นายมารยาท ทับเที่ยง	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๙๓-๕๗๘-๑๓๑๕	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๒ (นครศรีธรรมราช)
นายไพโรจน์ นัครา	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๙-๗๓๒-๖๒๒๑	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๓ (สงขลา)

ชื่อ-สกุล	ปฏิบัติหน้าที่	หมายเลขโทรศัพท์	ที่ตั้ง
สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑-๑๓ และสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้สาขา ๑๐ สาขา			
นายอนุช อุโนใจจิน	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๙๕๒-๙๗๑๑	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑ สาขาแม่ฮ่องสอน
นายมานะ จิตฤทธิ	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๙๕๐-๒๒๔๕ ๐๘๘-๕๔๗-๙๖๘๖	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๓ สาขาแพร่
นายเดชา ขมดี	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๔๕๑-๕๗๗๔	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๔ สาขานครสวรรค์
นายจิตรพล ไทยภักดี	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๒๖๑-๐๕๑๙	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๔ สาขาพิษณุโลก
นายวีระชัย แบนขุนทด	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๗๐๘-๐๕๘๗	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๖ สาขานครพนม
นายวีระ อมรศักดิ์ชัย	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๘๗๗-๐๑๓๙	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ สาขาอุบลราชธานี
นายวินัย ทรัพย์ประเสริฐ	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๖-๑๔๔-๗๖๘๕	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๙ สาขาปราจีนบุรี
นายสุดใจ บุตรแดง	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๑-๗๓๖-๖๔๘๐	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๐ สาขาเพชรบุรี
นายองครักษ์ ฤทธิธรม์	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๘๔-๔๕๓-๒๗๒๗ ๐๘๑-๘๑๘-๕๑๐๘	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๒ สาขากระบี่
นายสมภพ จินดาลมุทร	ผู้อำนวยการส่วน จัดการป่าชุมชน	๐๗๓-๕๑๒-๕๙๗ ๐๙๓-๗๖๔-๘๙๘๙	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๓ สาขานราธิวาส

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. ๒๕๓๑. การจัดการป่าชุมชน. กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ.
กรุงเทพฯ. ๑๑๗ น.

_____. ๒๕๓๗. แนวทางปฏิบัติงานโครงการพัฒนาป่าชุมชน. โรงพิมพ์การศาสนา
กรมการศาสนา กรุงเทพฯ. ๖๖ น.

_____. ๒๕๔๑. ป่าชุมชน. กรุงเทพฯ. ๑๔๘ น.

_____. ๒๕๕๓. การส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพฯ. ๑๖๔ น.

_____. ๒๕๕๔. บทบาทของภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ
ป่าชุมชน. กรุงเทพฯ. ๑๗๑ น.

โกมล แพรททอง. ๒๕๓๗. แนวความคิดของป่าชุมชน. น. ๕-๑๑. ในป่าชุมชน
ในประเทศไทย. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย จำกัด.

คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน. ๒๕๓๓.
แนวความคิด แนวทางปฏิบัติและแนวนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินงาน
เกี่ยวกับป่าชุมชน. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
(เอกสารโรเนียว)

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๔. รายงานการศึกษา เรื่อง ป่าชุมชนใน
ประเทศไทย. ศูนย์บริการทางวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
กรุงเทพ.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. ๒๕๓๒. หลักทฤษฎีสังคมชน. น. ๔๓-๕๖. ใน วนศาสตร์
ชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้. ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เสนห์ จามริก. ๒๕๓๖. ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา เล่ม ๑.
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรุงเทพฯ.

อำนวยการ คอวณิช. ๒๕๒๘. แนวทางการพัฒนากิจกรรมป่าชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน.
วนสาร. ๗(๒๒).

FAO: 1987. Forestry for Rural Communities. FAO Forestry paper 1/L 6240/
E/270/500, FAO/RAPA Bangkok, Thailand

Local Development Foundation. 1999. Participatory Management
Planning of Natural Resources And Community Forests in Dan Khun Thot,
Nakhon Ratchasima. 980-1710 Working Document 4, May.
Bangkok

คณะผู้จัดทำ

จัดทำโดย	สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ ๖๑ ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐ โทร. ๐ ๒๕๖๑ ๔๒๙๒-๓ ต่อ ๕๖๓๙ (ส่วนประสานงานและโครงการพิเศษ)
ที่ปรึกษา	พลเอก ดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นางมิ่งขวัญ วิชารังสฤติ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นายธีรภัทร ประยูรสิทธิ อธิบดีกรมป่าไม้ นายสมชัย มาเสถียร รองอธิบดีกรมป่าไม้ นางเปรมพิมล พิมพ์พันธ์ รองอธิบดีกรมป่าไม้
บรรณาธิการ	นายประลอง ดำรงค์ไทย ผู้อำนวยการสำนักจัดการป่าชุมชน
กองบรรณาธิการ	นางนันทนา บุญยานันต์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจัดการป่าชุมชน นายอภิรักษ์ ทหรานนท์ ผู้อำนวยการส่วนประสานงานและโครงการพิเศษ นางปริชาติ เจริญกรุง นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ นายกิตติพร ดุลนกิจ นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ นางสาวพรพรรณ เจิดอศฺวสิน นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ
ฝ่ายศิลป์	นายเกรียงศักดิ์ เกิดแก้ว ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่การเกษตร นางสาวอันธิยา อินทร์ักษ์ เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม นางสาวจิรัฏมภรณ์ ตั้งพันธ์ นักวิชาการป่าไม้
พิมพ์	ครั้งที่ ๒ จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม สำหรับเผยแพร่ ห้ามจำหน่าย สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ปีที่พิมพ์	พุทธศักราช ๒๕๕๗

สำนักจัดการป่าชุมชน
กรมป่าไม้
www.forest.go.th

